

**ČASOPIS
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKEJE
1858.**

Redaktor

Jakub Bułk.



XI. lětník zešívka I.

III. Zwjazk. 1.

W Budyšinje.

Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Č A S O P I S
TOWARÓSTWA
MAĆICY SERBSKEJE

1858.



Redaktor

Jakub Buka,

XI. Tétnik.

III. Zwjazk. 1. 2.



W Budyšinje.

Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Č A S O P I S
TOWAŘSTWA
MAĆICY SERBSKEJE.

P R Ě N I Z E Ś I W K.

1858.

Zymske wobrazy,

po wotendzenej zymje 1857—58
swojimaj přečelomaj Dr. PF. a J. B. w Draždžanach

poswjećene
wot

H A N D R I J A S E I L E R J A.

Kak přečelow so spomina
Srjedź knjejstwa zymy hrubej,
Zo lubosé swěrna wostawa
Jun swječenemu slubej,
Kiž zadžewka móc njeznaje:
To njech Waj lubosé wuhladnje
We tutych wobrazach,
Kiž pisać musa dowoleše
Při pomjerznyjnych wokneškach.

A dokelž wobvod zeminy
Zas lubi nowu meju:
Dha přez mój wěnušk sněhojty
Tu Wamaj zbože přeju
Po wobčežnosćach přeťratych,
A poswjeću a wopruju
Jón Wamaj k rjanom naleću!



Zymske wobrazy.

I. Zyminy příkhad.

Za nowe zemi poslešeo
So z njebjes pjerje saje,
Z nim prěki, pôdlu mjetajo
Wětr spodžiwany hraje.

Duž módre hory, khopowcy
So běla z bělnej hłowu,
A šere trěchi, płóniny
Tež krytwu noša nowu.

Štom sam rad ruki přesčera,
Za lisče sněh sej łożi;
So z wołmu pyši keřčina,
Kaž runje dže a hoji.

Tak w dejmantomojtej bělini,
We raišim woblečenju,
Haj miškri so a zyboli,
Kaž w jenym lutym kéenju.

Puć přeměnjeny jasni so,
Swět druhí postupuje,
A koło, kiž je dotal šlo,
To sanka wusměchuje.

We zymskej drasće sněhowej
Mi, luba zemja, witaj!
Njeh lěs a polo wodžetej
Pod twoju ruku spitaj!

II. Nutřka.

Kak hlada so won spokojnje
Přez wokna sněhowate,
Hdyž howrja wětry hněwniwje
A khopja sněhi sate,
Hdyž ptački polo wopušća
A hospodnu wjes pytaja.

We swojim krytym hnězdzešku
Kak so to derje traje,
A měl tež scěnu hlinjanu,
Kaž khudy muž ju znaje,
Hdyž nuza, starosć na drohi
Če w wjetkhej drasće njehoni.

Kak šwarcie radži, baje so
Při wohnju praskotatym,
A słođi wječor towařstwo
Ze přeéelom a znatym;
O zyma, runjež tyranka,
Twój sceptar je tež dobrota.

Knjež, luba, dha tež moje dla,
A budź mi postrowjena;
Wšak přez čěsnosć a čerpjenja
Je radosć korjenjena;
A smy dosć naměli so če,
Čim lubše naléćo nam kće.

III. Husler pod woknami.

Piskać dyrbju zradowanje,
Wjeduli tež zrudobu;

Hewak huslički mi danje

Z khudej ruku přinjesu.

Heja heja byraleja,

Stari, młodži, poskhajée,

Dušnje moje husle džeja,

Wjedža, kak mi njej a je;

Štóž ma wuhlo, tón so hréje,

Štóž je nima, zymu mrěje —

Moje truny zapraja,

Dyrkotajo woněmja.

Bólež chee mje zyma smudžiē,

Přimać hłowu šedžiwu:

Zradomnišo cheu wam hudžié,

Přemóc jejnu złobotu.

Hola hola do koleska,

Kózdy džeń tu husleń njej,

Skakaj, rejwaj, cyła wjeska,

Zo so hréje studla krej;

Štóž ma kožuch, derje traje,

Štóž jón nima, zymu znaje —

Moje truny zapraja,

Wy žno wěsée, čeho dla.

Je klós lěco napłodžiło,

Kryja polo zornjatka:

Dha je horjo zalećiło,

Syty ptačik njespěwa.

Dyrdom dyrdom dyrdomdejka,

Śwarny kus wam zapiskam,

Za polak je moja rejka,

Hišće pódla zaspěwam;

Khlěb a pjenjez derje přaha,
Štóż jej nima, slabje éaha —
Moje truny zapraja,
Njezapomnēe huslerja!



IV. Wboha syrotka.

Zyma třeska. Na kefchowje
Třepi kurjo syrotka,
Sedži na maćernym rowje,
A tak zrudnje zawała:

Stawaj maći, złota maći!

Luby nan tón doma njeje,
Macochi so boju zleje;
Pój nam domoj zatepié
A mi skibku wotkrejié!

„Zadžěwa mi horjestaće
Skałatwjerda pjeršé a tlaće,
Njemžu z tobu domoj hié
Khlěba krać a zatepić.“

Huhu, maći pohrjebana,
Smil so, złota lubowana,
Stań dha jeno tónle króé,
Wotank našu éopļu hródź!

„Tujka wboha, čwilowana,
Złote džéeo, wšak maš nana,
Wšak sy jemu hišée hódź,
Temu k wutrobje so tlóč!“

Bóh wě, hdže mój nank so wije,
Macocha mje spochi bije:

Maći, mašli městačko,
Dha njech k tebi lehnu so!

„Hołbiko, dha lehn so tudy,
Jow so minu twoje krjudy,
Toč so toč tu pod mój křiž,
Při mni, na mni derje spiš.“

Zyma třeska. Na kečhowje
Třepi kurjo syrotka,
Spi tam na mačeñym rowje
Čišinko a njewoła.

Bože hwězki błyskotate
Wumóženje kiwaja,
K swětlu jich mać horje wzate
Swoje džéeo wokoša.

V. Džěacy swět.

Leći zyma žahodnica
Prostu smuhu do kraja;
Wětr sej bjerje połne lica,
K pomocy ju přewodža;
Khudym z česnej staroséu
Lehnjetaj so před khěžu.

Bjez tym lóšt so džéecom spori;
Z halekacej radoséu
Tu sej črjódka muža twori,
Přetworu najsměšnišu;
Tam ze sněhom kulkuja,
Horce bitwy wudzerža.

Hory, brjohi zhromadžuja
Njespróciwych sankarjow,
K spěsnej jězbje přeprošuja
Wody druhich towařow,
Tež najmjeňša žužička
Witana je smykawa.

Wyšše sepje, wyšša radosó,
Tróny su jich khribjety;
Hlubší žlob a wjetša žadosé
Mérié sněha hlubiny;
Bosak sam na khwilčíčku
Wukranje so k wjeselu.

Zalećene njestarosée,
Rjanosée srjedź tyšnicy,
Štó waš wobraz wjeselosée
Dopisaé je zamóžny?
Běše derje, běše zlě,
Mój džél tež tam pódla bě!



VI. Hola.

Hdyž chce nas zyma spóžerać,
Hdyž wějo émi so w polu:
Štó lěsa khwalbu njespěwać,
Štó cheyl mi zacpié holu?

Stúp, towařo mój předuty,
Do jstwički éišišeje,
Do stołpatej poj drjewiny,
Hdyž w polu wućek njeje.

O hola, zymuskludžeńka,
Štó njewě, kak nam služiš?
Přez wopor twojoh bohatstwa
Najhórkšu zymu stužiš;
Hdyž khwatajo do éopłej jstwy
Połmódri wuhotamy:
Dha wěmy, što éi dolžimy,
A što na tebi mamý.

Dha hordź so w włóskach zelenych,
Kiž twoje džééi pyša;
Hordź so do časow šedžiwych,
A kaž ée sněhi tyša:
Twój njewjestny wěnc njezblědnje,
Hdyž lěta khód so minje,
Hdyž wo krónu haj žaruje
A krasnosé łukow zhinje!

VII. Nóc.

Rad widžu błyskot miliny
A jejne hraje krasne,
Rad měsačk witam róžkaty
A złote słónčko jasne —
Raj hwězdný pak tež wohladam
Ja pře wšo zwjeseleny,
A hladam, hač so zhubju sam
Do myslow ponurjeny.

Kaž w meji třešnja zakééta
Je prosta běloh kćenja:
Tak zymskomódra twjerdžizna
Je polna zybolenja

We majestetskej rjanosći,
Hdyž nóc je zemju kryła
A swoje swětla pěstoni,
Kiž na njebjo je syla.

Što płaea króny, dejmanty,
Što wulkosé waži naša?
Před jenej hwězdu hańbuječy
Naš błyše a sława haša;
Při tajkej džiwowkrasnosći
Syn zenje woněmjeny
So widži, kak je maluški,
A kak je — wobhnadženy.

O rjana hwězdysyjerka,
Ty wulka rjanosé sama,
Mi swětlo z twojoh kralestwa
Do wutroby so łama;
Praj mi, zo w twojej swětlinje
So lubośe wotbłyšuje,
Pyš z wulkoséu mje we wérje,
Zo duch so zbóžny čuje!

VIII. Štóż jeno Bohu wěri.

Kak šery, čorný steji haj
Nětk zrudnuje wotlisény,
Je móžno, zo zas widžitaj
Jón woči wotmłodženy?

O wočakaj, hlaj pusty haj
Wón pyehu nowu čeri,
Štóż jeno Bohu wěri,

Kak zakowaná zemja je
A wody zezankane,
Štó trawy, žita wysoke
Tu hlada žohnowane?

O wočakaj, hlaj prosty kraj
Či bohatstwo zas měri,
Štóż jeno Bohu wěri.

Džen kušu kročel lubuje
Ze swětlom popjelany,
Štó krasnosé jansku wuhladnje
We jeho bratrow žanym?

O wočakaj, čas dočakaj,
Wón miłosé zasy šeri,
Štóż jeno Bohu wěri!



Dzesać spěwow

wot

HANDRIJA SEILERJA.

1. Powitanje nalěća.

(Zawod k lyriskemu spěwnej „Nalěćo“)

Pój, witaj, nalěćo,
Nam ponjes pruhu miłu,
Čin stwórbu znowa žiwu,
K nam postupý, přeéelo,
Pój, witaj, nalěćo !

Pój, nowe błyšenje,
Po zymje pokhmurjenej,
Na wjeslach wokhudżenej

Přez džiwe hrubosé,
Pój, nowe blyščenje!

Wzmi swoje slěboro
Sej, mutna rěka, zasy,
Prječ leća čēsne časy,
Za spław a nječistwo
Wzmi swoje slěboro!

Wy sparjo, wocuēće
We włożnej, płodnej zemi,
Dych žiwy z mróčelemi
Přez hona přečehnje —
Wy sparjo, wocuēće!

So, łuka, zazeleń,
Na hałzach bubnja pupki,
Za płotom trawne kupki
Sej khwala miłsi džeń,
So, łuka, zazeleń!

Lěs, hora, runina
A žlobiny a doly
Płaśc swlěkaja so ēmowy,
Wšo nowy narod ma,
Lěs, hora, runina.

Won, wjes a město, pój
Też ty na wožiwjenje,
Tu mōcne překrasnjenje
Ma wulki swjedzeń swój,
Won, wjes a město, pój!

Pij wšitko wjesele,
Štož žiwe je a dycha,

Po zrudźbe je tu pycha
A wino radosće,
Pij wšitko wjesele!

2. Tu a tam.

Tu sylzy lubosé hóřke syje
A swojim morwym woprowa:
Tam horkach wjesele so žnyje
Na rjeňšich honach žiwjenja.

Tu přewinyć ma horjo wéra
A čémne doły strachotne:
Tam horkach rostu palmy měra
A blyšća króny dobyte.

Tu duša nadžiju rad nosy,
Ta njesmjertnosće njewjesta:
Tam zwěrowana zbóżne hłosy
Na swojim kwasu zaspěwa!

3. Gaudeamus.

Wam „gaudeamus“ poruču,
O bratřa stari, młodži,
To lěkařstwo je k žiwjenju,
Kiž čelu, duši słodži;
Štó wě, kak bórzy po lieu
So z horjom sylzy ronja,
Štó wě, kak bórzy k swjatoku
Nam zrudne zwony zwonja?

„Sunt“ kóje džensa nad nami
A za sto lět „fuere“,

Duż hladajmy, zo wužili
Tu khwilku bychmy derje;
Ze žórla strowoh wjesela
Dha čerpajmy a pijmy;
A dónž nam róže rosćeja,
Dha wěney sebi wijmy!

Nas „vita brevis“ njestróža,
Nic blědej smjerče kosa,
Hdyž jenož polo žiwjenja
Je połne dobroh kłosa;
Dźeń rjeuši něhdy rózowy
Přez čémny row nam swita,
A słodke myto po prócy
Tam sylnyeh, swěrnych wita.

Duż „vivat, vivant“ lubujo,
Dónž hoji, zawyskamy,
Ja měnju rjane, dobre wšo,
Štož zetkamy a mamy;
Khód lětow ducha njezlemi,
Nic lubosć wěčne młodu,
Z tym „vivo“ trošnje přeleći
Duch acherontsku - wodu !

4. Towaršny spěw.

(Narodny hłos.)

Dźeń dobry zjenoćuje
Nas k rjanej bjesadži;
Zwjazk naš je poswjećeny
A z wyššim duchom krčeny,
Kiž lubosé płomjeni.

Duž wutroba smy jena,
Kiž lubosó žołmuje;
Bjez jeje rjanoh ducha
Je wšitka radosé hľucha
A kéjenje paskorne.

Što tež bjez jeje slónčka
Tu žiwe wostanje?
Swět rjany byl tu čwoda
Kaž něma, émowa kłoda
A pěski pusćinske.

Duž wótčinskemu duchej
A serbskej lubosći
Džens woprujmy tak prawu
Najrjeňšu lubu sławu
We bratskim towařstwi.

Haj, lubosé dyrbi sapaé,
Duch dobry sporié so:
Kaž luby naš kraj rjany
Je stajnje wokošany
Wot wěnca zelenoh!



5. Študentski spěw.

Hdžež prawa zhromadžena
Je bratrow jednota,
Tam Musa njeskhmurjena
Je stajnje přitomna.

So, bratřa zjenočeni,
Dha nětko posyńce

We spěwnych Musow mjeni,
Kaž naše prawo je.

Najprěňšu sławu móenje
Njeh žałbowany ma,
Kiž z prawdosću a wótenje
Lud a kraj wobhlada.

Tom runja Lipskej sława
A jeho wučeństwu,
Dótuz Plěsnja wodu dawa,
Wón kćewaj za sobu!

Kraj wótcny, króna přeča,
A tebje, Łužica,
Waj česći sława třeča
A wšech, kiž serbuja!

A štóž je přirosćene
Nam dale k wutrobje:
To kćewaj wobzanknjene
Do sławy štórteje!
Tak w štowrym džećelowym
Kéej sława łopješku,
Kéej w blyšeu wšědnje nowym
Staw kóždy tam a tu!



6. Wjesny přebytk.

Khwal město, štóž tam bydlić wě,
Khwal kćew a hary jeho,
Mje wabja wjesne rjanosće
Do bydla čišišeho

Za žitne murje žołmjate,
Za khłódne scény liséowe.

Spušć, kohož dusyé njedyrbja,
Te murje wobkujene,
Wón wustup z česnoh mrowišća
Na mroki wopłodżene,
Pój na hory a khopowcy
Přez doliny a žlobiny.

Bóh sam jow zemju wobleka
A wérnje wupyšuje,
Tu słonco—złotnik— z wječora
Wšo darmo pozłoęuje,
A hat a rěka—rězbarjej—
So z wobrazami hordzitej.

Njej wérno, lubi měšćenjo,
Tu róže njejsu łhane,
Tu hona noša woblečo,
Kiž njeje molowane,
Jow žana kwětka, trawička
Ze swojim błyšćom njeluda.

Jow hercy tunjo dźěłaju
Najrjeńše hudźby w haju,
Pod woknami a na polu
Ći wšelko zapiskaju;
Haj daloko a šěroko
Tu zynči cyłe podnjebjo.

Tu lěkař, strowe powětro,
Ći njeda hakle skhorić,
Jow wostudy njej hubjeństwo,
Štóž radosć wě sej stworić;

Bóh sam tu skići zabawu
A woko twari wutrobu.

Haj, kraj je prawa strowjeſnja
A słabę polo złeho,
Duż z wjesłom wśednym kroču ja
Do raja zeleneho;
A zemja maé ta darniwa
Mi swoje šacy wotanka!

—————

7. Wšelaka ryč.

Wat wosyce we haju
Hač k drozy hrimanskej
So mocy hibotaju
A něme ničo njej.

Ryč swoju hola ryči
We wjerškach zelenych,
Hdyž přez wołminku syči
Ji miły wětra dych.

Ryč swoju žita maja,
Jich dych su wětřički,
Hdyž żołmuja a hraja
A kłosc so pokhili.

Kaž lubi stari znaći,
Tak dołha powodnja
A bróstwonec, rohodź w haći
So z rěznu rozpraja.

Ert ryčny żołmy maja,
Hdyž kamušk přeskoča,

Přez korjeń šwórkotaja
A dale khwataja.

Štò rozemi jich hnuće,
Jich zynk a powjestwa?
To wułožuje čuće
A praji wutroba!

8. Čolmiski spěw.

We pisanej khězcy na čolmje
So wjezemy po rěcy,
Po hladkej, po slěbornej žolmje
Přez kužoł a hłubiny;
Kaž rybički lóštne pod nami,
Sej khwalimy žiwjenje,
Jědž, lubosé a nadžija, z nami
A powyšej wjesele.

Čolm njese nas čiše a rady,
Wón z wodu so rozmłowja,
Hry muškow a žolmičkow blady
Nam k bokej so towarša;
Kaž žolmička stawa, so lěha,
Tak splunje lóšt žiwjenja,
Nam radosé pak mysličku zběha,
A lubosé ju poswjeća.

Stój! smějate brjohi k nam praja,
Stój! kiwaja do wody,
Wětr přečelný zaduwa z kraja:
„Tu přistaw je lubozny“;

A kiwaja druhe te brjohi
Nam něhdy: „Tu zastawaj“ —
Dha stajimy z nadžiju nohi
Na wěčnosée rjeński kraj!



9. Pčoły.

Luki, pola zadymaja
Wokřewjene z dešćikom,
Pčołki pilne won so saja
Za mučku a za mjedom;
Zynča bórča zu, zu, zu,
Cydža, noša si, si, si —
Tak zu zu zu,
Tak si si si,
Hač mučny džeń so nakhili.

Spróčna babka, pčołka mała
Wě, hdže kwětka zakééwa,
Panki pjelnić zahe stawa,
Dom a džéei wobstara;
Lěta bórčo zu, zu, zu,
Cydži, nosy si, si, si —
Tak zu zu zu,
Tak si si si,
Hač kwětka wječor zandželi.

Čmjeła, mjetel zejhrawatej
Wjeselej we bohatstwi,
Wo přichod so njestaratej,
Babka zymu wopomni;

Cydži, nosy zu, zu, zu,
Zbytk je złoty! si si si —
Tak zu zu zu,
Tak si si si,
Hač zyma swjatok poruči.

10. Młodźenc a šedźiwę.

Młodźenc.

Z radoséu do žiwjenja
Moja noha stupa,
Kaž so w słónčku lilija
Narodny dzeń kupa;
Kukuk kukuk kokula,
Młode to chce do swěta!

Šedźiwę.

Na drohu młodych stupié lět
Mi wjesela wjac njeda,
Sym našoł so přez tutón swět,
Kiž droho radosé předa
 Za prócu, strach a starosée;
 Te leža přewinjene
 Mi za khribjetom nětko wšě
 A z Bohom wotložene.

Młodźenc.

Kaž so pola zelenja,
Kaž so łuka krasni:
Tak mi lóšt a nadžija
Směwajo so jasni;

Kukuk, kukuk kokula,
Młode njecha ze swěta!

Š e d z i w e.

Mi, hdyž so tudy přikrotši
Mój džeń a pućik časny,
A moja noha wopušći
Swět zeleny tón jasny:

Mi sylzu hona krasniše
Pře tutón wotbytk staja,
Jich rjanosće su njebjeske,
Kiž wšitko zarunaja!



Jan Michał Budar a jeho wotkazanje.

Spisał K. A. JENČ.

Hač runje je Budarjowe mjeno we wšitkich serbskich wosadach horneje a delneje Łužicy znate a we wutrobach wšitkich khudych a pomocypotrěbnych Serbow w džakomnym wopomnjeću žiwe, dha je bjez nami tola jara malo tajkich, kiž bychu nam dališu powjesć wo jeho žiwenju a wo jeho wotkazanju dać móhli. Teho dla njech so tež tudy junkróć na njeho spomni, kiž je sebi we wutrobach našeho serbskeho luda wopomnik stajił, kotryž twjerdšo steji, hač žadyn železny abo granitowy wopomnik. Z jeho žiwjenja bychmy pak tudy radži wjacy sobudzélili, hdyž budžichmy jenož wjacy nazhonić móhli. Štož nam cyrkwinske knihi w Budystecach wo jeho narodže a wo jeho smjerći powiedaja, a štož je so we rče našeho luda z jeho žiwjenja

zakhowało, je mjennycy to jeničke, štož móžachmy při wopisanju Budarjoweho žiwjenja wožić. Po cyrkwinych knihach w Budystecach narodzi pak so Jan Michał Budař 9. decembra 1713 w Hornej Hórcy, hdžež bě jeho nan Jurij Budař wohsedčeř teho sameho ryćerskeho kubla, kotrež pozdžišo našemu Burdarjej slušeše. Jeho křećenica sta so 12. decembra 1713 w budyšćanskim božim domje, a běchu swědkojo při tutym swyatym skutku k. Jan Greiffenhahn a k. Michał Fischer, wobaj z Budyšina, a knjeni Hanna Sophia, kjneza Jana Běhmarja, fararja w Budystecach, mandželska hospoza. Z dališeho žiwjenja njeboh Budarja je nam nětko jenož tak wjele znate, zo je wón na gymnasiu w Budyšinje a pozdžišo štyri lěta w Lipsku študowař a tutón posledniši čas ze wšej pilnosću k zeznaću prawa naložil. Jako bě so wón po dokonjanych studiach domoj wróćiř, njetraješe doňho, zo bu wón do rjada saskich advokatow zapisany, a wón wjedžeše sebi přez swoju pilnosć a přez swoju wulku wědomnosć w tajkim swojim zastojnswje bórzy tak znate mјeno scinić, zo ze wšěch stronow lužiskeho a mišnjanskeho kraja ludžo pola njego radu a pomoc pytachu. Wosebje běše pak jeho mјeno bjez Serbami derje znate, a dokelž bě wón serbskeje ryče móčny, dha běše tež wón tón ryćnik, na kotrehož so woni tak husto, hač bě jim ryćiska pomoc nuzna a trěbna, najradšo a najhuscišo wobroćachu. Z jeho ryćiskej džéławosću přisporješe pak so tež jeho zamozjenje, kiž móžeše wón z wjetša, dokelž bě hač do swojeje smjerće nježenjeny a hewak jara zlutniwy a k mało potrjebnosćam přiwučeny, hromadžić a hišće přez wupožčenje na daň a přez kupowanje a předawanje

kubłów powięśnić. Kaž my mjenujcy zjeho ze samsnej ruku napisanego wotkazanja zhonimy, dha njewobsteješe jeho zamożenje, kotrež je serbskej khudźinje zawostajil, jeničcy w hotowych pjenjezach, ale tež w ležomnosćach a kubłach, kotrež bě sebi wón k swojemu wot nana herbowanemu ryćerkublę w Hornej Hórcy přikupił. Wyše tuteho kubla słušeše jemu tež mała wjeska Zdžař pola Wjelećina, jene kubło w Drječinje a hosćenc k złotej hwězdze w Drježdžanach, přikupjene pola a łuki. Tež bu wón wot wobydlerjow Čornych Noslic, kiž žane ryćerkubło we swojej wsy nimaja, za jich zakitařského knjeza wuzwoleny a jako tajki wot wyšnosće připóznaty. Teho dla mjenuja jeho tež budyščanske cyrkwinę knihu, do kotrychž je jeho žiwjenja běh zapisany, adovkatu a herbskeho-, wičežneho- a sudniškeho knjeza nad Hornej Hórką a Zdžari a zakitařského knjeza w Čornych Noslicach. Dwaj a dwaceći lět do swojeje smjerēe wjedžiše wón hižom, što dyrbješe so po jeho smjerći z jeho wulkim zamoženjom stać, a k čemu běše to same nahromadžil. Dokelž bě wón mjenujcy nježenjeny wostał, dha wotkaza wón to same we swojim 4. julia 1767 ze samsnej ruku napisanym testamenće swojim lubym Serbam, bjez kotrymiž běše sebi přez svoju ryčinsku džěławosę wulki džél teho sameho dobył a nahromadžil. Jako běše wón na tajke wašnje swojemu domej rozkazał, wosta wón hišće, kaž smy to hižom spomnili, 22 lět při žiwjenju a měješe swoje bydlo z wjetša stajnje w Hornej Hórcy. Jow wón tež 25. novembra 1789 rano w dwěmaj čiše wosny, jako bě jenož sydom dnjow khory pobyl. Boža ručka, kiž bě jemu jeho moc zlemila a dych přikrótšila, bě ta

zwonkomna přičina jeho smjerće. 30. novembra bu jeho wotemrjete čelo, kiž bě 76 lét bjez 14 dnjow z jenej tak wysocy zmyslenej a za čelne a duchomne zbože serbskeho luda tak zahorjenej dušu zjenočene bylo, z cyłej šulu a ze serbskim wotprošenjom a z němskim čelnym předowanjom na budyščanski keŕchow pohrjebane. Žadyn wopomnik njesteji tam na jeho rowje, a lědom hodži so tam z wěstosću to město wuslědžić, na kotrymž mučne čelo tuteho horliweho serbskeho wótčinea spi, a tola njeje jeho mjeno zabyte. Přez swoju wótčinsku mysl a přez swoju serbské khudźinje wopokazana lubosc je sebi wón we wutrobach wšitkich Serbow njezachódny wopomnik stajił, a jeho wopomnjenje budže w žohnowanju wostać tak doľho, hač Serbjo budža.

Štož nětk Budarjowy testament nastupa, w kotrymž je wón swoje cyłe zamoženie, z wuwzaćom někotrych małych legatow za swoju jeničku při jeho smjerći hišće žiwu sotru a za džěci jeneje zemrjeteje sotry, serbské khudźinje wotkazał, dha namaka so tón samy w němské ryči čiščany w starym lužiskim magazinje wot lěta 1790 na stronje 293 a 309, a ma so w serbskim přeloženju(z pódla stejacym originalnym textom) na te wašnje:

W mjenje wysokokhwaleneje
swjateje trojicy!

Im Nahmen der Hochgelobten heiligen
Pregeinigkeit!

Dokelž sym ja na kóneu podpisany tak derje z božeho swjateho pisma, kaž tež ze stroweho rozoma jara derje pónzał, zo

Dennoch ich Endes-Unterschrif-
ben er wohl aus göttlicher heil.
Schrift, als auch der gesunden
vernunft gar wohl erkannt, daß

nichtó to swoje lěpje nałożié
njemóže, hač hdyž wón z tym
samym woprawdze khudym a
hubjenym na pomoc příndže;
dha sym ja to wopomnjo mo-
jeho mi wot boha najwyššeho
spožceneho časneho zamoženja
dla, zo bych k zbožnemu wo-
temrjeću stajnje čim hotowiší
był, z časom moju poslenju
wolu na papjeru přinjesć, a
zo by so ta sama wśudżom do-
pjeliła, z dobrym rozmysle-
niom zarjadować cheył.

Postaju teho dla z tutym titu-
lo institutionis legati tudomnu
mišnjansku, kaž tež hornjo- a
delnjołužisku serbsku khudobu,
bjez rozdželenja wěry^{*)}), wot
kotrejež maja so te pozdžišo

man das Seinige nicht besser an-
wenden könne, als wenn man da-
mit den wahrhaftig Armen und
Elenden zu Hülfe kommt; als habe
in dessen Erwägung des von dem
Höchsten mir verliehenen zeitlichen
Bermögens halben, damit zu einem
sel. Absterben beständig desto be-
reiter seyn möge, bey Zeiten mei-
nen letzten Willen zu Papier brin-
gen, und daß solcher allenthalben
erfüllt werden möge, wohlsbedächtig
verordnet wollen.

Seize demnach das hiesige Meißen-
nische, auch Ober- und Nieder-
lausitzische wendische Armut, ohne
Unterschied der Religion*), von
dem die unten determinirten Le-

*) W jenym přistajenym „no-
tandum“ rěka, zo dyrbja wo-
soby, kotrychž starši abo wul-
cy starši su hižom w lěće 1732
w Hornej Hórey hamtskeho džé-
la wobsedženje měli, a kiž móža
to tak, zo so temu wěrié hodži,
dopokazać, kóžda hišće jun-
króć wjacy, hač štož žana druha
serbska wosoba hewak hdže do-
stanje, kóždy króć wuptlaćene
dostać.

*) In einem beygesügten Notando
heißt es: daß Personen, deren Väter
oder Großälter bereitl. abo. 1732, in
Übergurf Amts-Antheils ansässig ge-
wesen, und solches glaubwürdig beschei-
nigen können, jedes noch ein Mahl mehr,
als was ein armes wendisches Indivi-
duum anderwärts bekommt, jedes Mahl
gereicht erhalten.

pomjenowane legaty mojim krejnym přečelam sobudželić, k universalnym herbam mojego cyłego tak derje nětčíseho, kaž tež přichodneho mobiliarneho, kaž tež immobiliarneho zamoženja. To same wobsteji pak tu khwilu z mojego tudy w Hornej Hórcy so namakaceho tak mjenowanego delnego kubleška a z tych k temu samemu přikupjennych pertinencio; dale z mojego w Drježdžanach na jězornej hasy ležaceho hosćenca k złotej hwězdze, a z tych k temu samemu přikupjennych, w churféršcinskej wulkej zahrodze před pirnjanskimi wrotami ležacych polow a łuki; teho runja z jeho w Drječinje kupjeneho kubleška, kaž to moje na to wšudzom wustajene a wot wyšnosée wohtwjerdzene kupne listy dale wupokaża; nic ménje tež ze wšěch w mojim tudomnym kublešku nahromadżenych žitnych a słodnych składow, a z drugiego wobsedzeństwa, kiž po mojich w jenej hjez cyrkwię*)

gata an meine Blutsfreunde zu verabfolgen sind, zu Universal-Erben meines sämtlichen, so wohl gegenwärtigen als zukünftigen Mobiliar-als Immobiliar-Besitzes, welches, zur Zeit, in dem alhier zu Obergurk befindlichen so genannten Nieder-Güthchen und den dazu erkaufsten Pertinenzen; ferner in dem zu Dresden auf der Seegasse gelegenen Gasthöfe zum goldenen Stern, auch den dazu häufiglich gebrachten im Churfürstl. großen Garten vorm Pirnaischen Thore situirten Felsern und Wiese; desgleichen in dem zu Tretschken erkaufsten Güthchen, wie die hierüber allenthalben errichtete und obligatorisch confirmirte Kaufbriebe des mehrern besagen; nicht weniger in den auf alhiesigem Güthchen verhandenen Getreide- und Malz-Berräthen, und andere Habeseligkeiten, so wohl in den, besagten in dem zwischen der Kirche*) und dem Malz-Darrhause vorhandenen Kämmerchen und deren vermauerten Winkel gegen den Garten, in einem tiefsernen Be-

*) Suadno ma so město Kirche — Küche, kuchen, čitać.

a słodżownju so namakacej komorecy a w jeje zamurjowanym kućiku k zahrodze won w jenej koporowej kříney přeciwo wohnenjowemu strachej w pěsku zahrjebanych dokumentach we wonka stejacyeh aktivach a w něšto hotowych pjenjezach wobsteji.

Horjeka pomjenowane ležomnosće maja so nětko najprjódey tak daloko, hač so to hišće stało njeje, tajkim, kiž najwjaçy sadža a najlepše wuměnjenja poskića, po zastajenju dosahaceje kaucie dys a dys na wěste lěta přenajeć; a ma so při tym na to derje kedžbowaē, zo so njebychu na žane wašnje wosłabile, ale přecy w dobrym wobstojenju zdžeržałe; a maja při tajkim přenajeću moji krejni přečelojo, jeli móža éi sami wšitke praestanda wotnjesé, abo jeli su hewak wěsci ludžo, na ko-trychž móžeš so spušćeć, kóždy čas wjacy prawa k wotnajeću, hač euzy, a džeja při tym bližsi přečeljo dališim prjedy. Žitne a słodne składy maja so temu napřeciwo tak bórzy,

hältnisse vor ðeuer-Gefahr im Sande vergrabenen Documenten, außensestehenden Activis, auch einiger Baarschäft, bestehet, Titulo institutionis Legati, hiemit ausdrücklich ein.

Obgedachte Grundstücke nun sind zuſörderst, in ſo weit es noch nicht geſchehen, an die Meiftbiethende und die beſten Conditiones offe- rirende, gegen Leistung hinläng-licher Caution, von Zeit zu Zeit auf gewiffe Jahre zu verpachten, und dabey gute Acht zu haben, daß ſolche auf keine Art und Weise gefchwächt, ſondern allezeit im guten Stande erhalten werden mö- gen; als bei welcher Verpachtung meine Blutsfreunde, ſo dieſjals praestanda zu präſtiren vermö- gend oder ſonjt ſichern fidem ha- ben, und wobei die näheru den weitern vergehen, vor einem ðrem- den jederzeit den Vorzug haben ſollen. Die Getreyde- und Malz- Vorräthe hingegen ſind, ſo bald es ſich mit Nutzen flüglich thun läßt, ins Geld zu ſezzen, und

hač móže so to z wužitkom stać, na pjenjezy stajié, a maja so dostate pjenjezy na dobru wěstosé na dań wupožčio, kaž so ta sama w kraju dawa, abo ma so za te same pod sobu nałożenjom tych druhich kapitalow, hdyž so skladnosé k temu namaka, wužitk dawace herbske kubło, dyrbjała tež płacízna a kupna summa teho samego wo khětro wjela wjetša byé, hač hotowe a tež wonka stejace pjenjezy dosahaja, po prjedy pytanej a dostać dowolnosći ze strony krajneho knjejstwa za khudobu kupié, a ma so to, štož pobrachuje, wot wšitkich dokhodow po času do zaplaćí; a bychu hač do teho časa tak derje te legaty, kaž tež to wudželenje jałmožny in suspenso zawostałe. Wyše teho dyrbja pak wot tutych najeńskich a dańskich pjenjez a druhich dokhodow, kaž te same wot tuteje fundacie kóžde lěto nutř-příudu, po wočechnjenju na twarjenje a polěpšenje nałożených khóstow a druhich nuznych wudawkow, moji krejni přeéelojo, mjenujey:

selches gegen landübliche Zinſen und fattsame Sicherheit auszuleihen, oder dafür, nebst Adhibirung der übrigen Kapitalien, bey sich eräugnender Gelegenheit, ein nutzbares Erbguth, wenn gleich deſſen Werth und Kaufsumme das vorhandene Vaare und außenstehende Geld um ein Ansehnliches übersteigen sollte, nach vorhergesuchter und erhaltener Landesherrl. Genehmigung, für das Armut zu kaufen, und das ermangelnde von den sämmtlichen Einkünften nach u. nach vollends zu bezahlen; als bis dahin die Legata und Austheilung des Almosens in suspenso verbleiben. Außerdem sollen von den jedes Jahr von dieser Fundation einzunehmenden Bacht- und Zinsegeldern auch andern Einkünften, nach Abzug der Bau- und Meliorations-Kosten, auch andern nöthigen Aufwands, meine Blutsfreunde, nahmentlich:

Hana Madlena zwudowjena Hentschelowa, rodž. Budarjec, jako moja luba sotra; Jan Bohakhwal Fischer, Eleonora Dorothea, zwudowjena Dietrichowa, rodž. Schönkec, a Hendrich Bohuwér Schönka, jako mojeje njeboheje sotry zawostajenaj synaj a dżowka,

kóždy lětnje poł sta toleř, jako swój legat, w 2 terminomaj, wuplaćene dostać, kotrež kóždolētne pjenježne quantum po jich wotemrjeću descendantoj o kóždeje horjeka pomjenowaneje wosoby teho runja dostanu, a maya so do njeho po hlowach rozdželić; tež připadnje po wotemrjeću jeneje linie jeje legat tym druhim po runych džélach a po prjedy postajenym rozdželenju; temu napřećiwo připadnje pak legat Hendricha Bohuwéra Schönki, wo kotrymž někotre lěta doļho žana powjesé njeje k dostaću była, dyrbjał tón samy hižom za čas mojego žiwjenja wotemrjety byé, serbskej khudobje. By pak so jena abo druga linia po času tak

Anna Magdalena verw. Hen- tichelinn, geb. Buderin, als meine leibliche Schwester; Johann Gottlob Fischer; Eleonora Dorothea, verw. Dietrichinn geb. Schönkin; und Heinrich Traugott Schönke, als meiner sel. verstorbenen leiblichen Schwester hinterlassene Söhne und Tochter,

Jedes jährlich Funfzig Thaler, als ein Legatum, in 2 Terminen, verabfolget erhalten, welches jährliche Geld-Quantum nach deren Absterben die Descendenten jeder obbenannten Person ebenfalls bekommen, und sich darein in Capita zu theilen haben; auch fällt nach Absterben einer Linie deren Legatum den übrigen zu gleichen Theilen und zuerst determinirter Repartition zu; da hingegen, wenn Heinrich Traugott Schönke, von dem einige Jahre lang keine Nachricht zu erlangen gewesen, bereits bey meinem Leben verstorben seyn sollte, dessen Legatum dem wendischen Armutshaus fällt.

Würde sich nun eine oder die andere Linie mit der Zeit derge-

přisporila, zo by wot horjeka spomnjeneho legata, a štož by jemu připadnylo, na jenu wosobu lětnje jenož mało přišlo, dha dyrbi so, jeli by jena abo druhu wosoba bjez samsneje winy jara potriebna byla, a jeli by so hewak na dobre a česne zadžerženje nałožala, a jeli mohla to tak, zo je k wérje podomne, dopokazaé, tej samej lětnje hišće 5 toleř jako wosebitý legat přidaé. Wšitko druhe pak dyrbi so pod zamjelčenjom mojeho mjena, kotrehož spominanje a znatečinjenje ja z tutym wosebićwje zakazam, bjez mojich universalnych herbow w serbskich wosadach na tajke wašnje rozdželić, zo so tam, hdžež wjaczy woprawdze khudych, hubjennych a wulcyšnje potriebnych wosadnych je, tež wjetši džel jałmožny k rozdželenju připoséle. Teho dla maja knježa duchomni kóždeje wosady za-wěrny zapis wšitkých woprawdze smělnosće a pomocy potriebnych serbskich zafarowanych abo tajkičh, kiž so hewak z lubošće do jeneje wosady džerža,

stalt vermehren, daž von dem ebigen Legato, und was dem zufallen möchte, auf ein Individuum jährlich wenig käme, so soll, im Fall eine oder die andere Person ohne ihr Verschulden sehr bedürftig wäre, auch sich sonst eines guten Lebenswandels beflisse, und solches glaubwürdig beibringen könne, der selben noch jährlich 5 Thaler, als ein besonderes Legatum, gereicht werden; das übrige alles wird mit geflüßtlicher Verschweigung meines Nahmens, maßen selbigen irgendwo zu erwähnen oder sonst fund zu thun, hicmit ausdrücklich verbiete, unter die Universal-Erben in den Wendischen Kirchgemeinden dergestalt distribuiret, daž, wo mehrere wirklich arme, elende und höchstbedürftige Kirchfunder sind, dahin auch ein größeres Theil des Almosens zur Bertheilung zu gesendet werde.

Daher die Pfarrherren jedes Ortes ein richtiges Verzeichniß aller wahrhaft miserabeln und hülfslosen Wendischen Eingepfarrten oder die sich sonst freiwillig dahin halten, so ohne ihr Ver-

kiž su bjez sanisneje winy w najwjetzej pomocy potrjebnosći živi a hewak sprawne žiwjenje wjedu, tež sebi njestrowosće a brašnosće abo wysokeje abo kipreje staroby dla (bjez tym, zo maja so strowe a k dželu khmane wosoby, kaž tež ēi sami, kiž su so přez njerodne žiwjenje sami wo to swoje přinjesli, abo kiž su hewak zjawne złosće, jako mandželstwołamanje, kurwarstwo, paduchstwo a teho runja wobešli, kaž tež jich džē-ēi wot teho cyle wuzanknyé,) nuznu potrjebnosć sami zaslužio njemôža, a kiž žanych za- možitych krejnych přeelow, wosadu abo knjejstwo k swojemu zastaranju nimaja, abo jeli so ēi sami, njekedžbujo na wše ze strony knjezow duchomnych po móžnosći spytane ha- pominanje a na wutrobu polo- ženie jich křesćijanskeje při- slušnosće, štož jich smělnosće dostoynych nuzućerpjacych na- stupa, njesmělni a bjez lubosće, tež bojskim a swětnym zako- njam napřečiwo, po kotrychž jím zastaranje khudych prislu-

ſchulden in grōßter Dürftigkeit leben, und ſonſt eines unſträßlichen Lebenſwandels ſind, auch ſich ent- weder Ungeſundheit und Gebrech- lichkeit oder hohen oder jarten Alters halben (maſzen geſunde und zur Arbeit tüchtige Personen, ſo wohl diejenigen, welche ſich durch ein unerdentliches Leben um das Ihrige ſelbst gebracht, oder ſonſt grobe Mißhandlungen, als Chebruch, Hurerey, Diebstahl u. d. g. begangen haben, ſamt ihren Kindern hievon gänzlich auszu- ſchließen,) den erforderlichen Unterhalt zu verdienen außer Stande ſind, und welche keine bemittelte Blutsfreunde, Commun oder Herr- ſchaft zu ihrer Beſorgung haben, oder die ſich, aller von den Pfarr- herren beſchēhenen möglichen Vor- ſtellung und zu Gemütheführung ihrer christlichen Schuldigkeit ungeachtet, wegen ihrer Commisera- tionswürdigen Nothleidenden, un- barmherzig und lieblos, auch gegen die göttlichen und weltlichen Ge- ſetze, nach welchen ihnen die Be- ſorgung der Armen obliegt, un- verantwortlicher Weise ungehorsam bezeigen, nach vorher von allen

ša, na tajke wašnje, kiž so zamolwić njeda, njeposlušni wo-pokaža, po prjedy wot wšitkich nuznych wobstejenjow sebi do-bytym zawěrnym nazhonjenju a po činjenym wobkedžbowanju swojeje ratione admonitionis ne-cessariae horjeka spomnjeneje přislušnosće a winowatosće, z krótkim poznamjenjenjom teho wšeho na knjezow administratorow tuteho wustawa zapósłać; na čož budže so potom kóžde lěto proportionalne rozdželenje rozdželomneje hłowneje summy cyłeje jałmožny, tak wjele hač móžno, accuratnje sčinić, a du-chomnemu kóždeje wosady po-łożca teje raty, kiž na jeho pod nim stejacych khudych wu-padnaje, k dališemu rozdželenju bjez tych we jeho wosadze pře-bywacych a po horjeka rozesta-janym wopisanju najbóle potrjeb-nych, wopušćenych a smělno-sće dostoynych Serbow na to wašnje, zo so temu, kiž je po přirunanju z druhimi we wjetšej njezawinowanej khudobje a hu-bjeństwje žiwy, tež něsto wjacysobudželi, kóžde pól lěta při-

erforderlichen Umständen eingezo-genen gegründeten Nachricht, auch beiſchehler Observirung ihrer ra-tione admonitionis necessariae obgedachten Pflicht und Schuldig-keit, sammt deſſen aller fürſlicher Mitammerungen, an die Herren Administratores dieſes Geſiſts einzufinden haben; worauf denn hernach jedes Jahr die propor-tionirliche Eintheilung der zu di-stribuirenden Hauptſumme des Almosens ſo viel möglich accurat zu machen, und dem Pastorii jeder Kirchgemeinde die Hälften der auf seine unter ſich habenden Armen ausfallenden Ratae zu weiterer subrepartition unter die daſelbst vorhandenen und, nach obbeſchrie-bener Qualité, außerſt bedürftigen verlaſſenen und commiserations würdige Wenden dergeſtalt, daß demjenigen, welcher, gegen andere, in größerer unverſchuldeten Armut und Elende lebt, auch ein mehrers gereicht werde, jedes halbe Jahr zu überschreiten, und gegen behörige Quittung einzuhändigen feyn wird.

póslač, a za potriebnu quittunku do ruki dać měé.

Z cyła pak ma z połłetnej jałmožnu wupóslany posoł tajki pué hié, zo by wón na kóždym měsće potriebne wotedaēe tych za tamnišich khudych postajenych pjenjez z ménje khóstami wobstaraé móhł, kóždy wječor pak swój zbytkny quantum temu duchomnemu, kotremuž je wón jeho contingent abo sobudźél k dališemu rozdželenju na tym samym dnju najposledy wotedał, k wobkhowanju přez nóc přepodał; a ma so posleńsi tež za to starać, zo by so jemu po požadanju, jeli je to hrožaceho stracha dla trěbne, k lěpšej wěstosći hač do bližšeje k tutej fundacii slušaceje wosady posoł z wosady sobu dał.

Dyrbał pak někto w serbskich wosadach a w tych k tym samym słušacych gmejnach tajki dobrý rjad byé, zo bychu w tych samych so namakacy khudži wot swojeho sudneho knjejstwa, wot gmejny abo wot swojich zamožíciwych krejnych přečelow nuz' a potriebnosé do-

Uebrigens hat der mit dem halbjährigen Almosen abzusendende Bothe einen vergestaltigen Weg zu nehmen, daß er jedes Ortes die erforderliche Einslieferung des für dasige Arme bestimmten Geldes mit weniger Kosten bewerkstelligen möge, jeden Abend aber das rüdfständige Quantum dem Pastori, welchem er sein Contingent oder Anteil zur subdistribution desselben Tages zu lezt abgegeben, zu nächtlidher Verwahrung zu tradiren, welcher auch auf Ansuchen, wenn es die besorgende Gefahr erfordert, zu besserer Sicherheit bis auf die nächste zu dieser Fundation gehörige Kirchfahrt, einen Bothen aus der Gemeinde mitzusenden, Anstalt zu treffen hat.

Sollte nun aber in den Wendischen Kirchspielen und den dazu gehörigen Gemeinden eine vergestaltige gute Ordnung vorhanden seyn, daß die dafelbst befindlichen Armen von der Gerichtsherrſchaft, Gemeinde oder ihren bemittelten Blutsfreunden den erforderlichen Unterhaltgenöffen, hinsolglich dieses aus-

stawali, a zo by potajkim tuta wot wonka sempriindzaca jałmožna, kiž je jenož in casum necessitatis wustajena, trěbna njebyła, dha je wysokohwailobnemu wyššemu konsistoriej w Drježdžanach dowolene, tuto wustajenje do někajkeje druheje bohu najwyššemu runje tak spodobneje, kaž pomjenowane wustajenje je, piam caussam přewobroći; tola njedyrbi to hlowne wotpohladanje, kaž to moja poslenja wola je, pod žanym wuměnjenjom na ničo druhe, hač na wobstaranje khudych a hubjenych wosobow, jako wopravdzitych sobustawow Khrystusowych, po horjeka rozestajanym wobstejenju, kóždy króć swěru złożene być.

Runje kaž ja nětko na žane wašnje njedwěluju, zo budže runje spomnjeny wysokočešćeny kollegium, na kotryž maderjekhwalobny stołpnjanski hamt po mojim böh daj zbóžnym wotemrjeću, tuteho wotkazanja dla, swoju potriebnu rozprawu bjez komdženja zapóślać, tutu jeničcy k lěpšemu

wärtigen Almejene, ſo mir in casum necessitatis disponiri werden, nicht von nöthen hätten: ſo ſtehet E. Höchlobl. Oberconfiſtorio in Dresden frey, dieses Geſtijte, nach vorgängiger genugſamen Ueberlegung und Gutbefinden, in eine andere dem Höchſten der gegenwärtigen gleich angenehme piam cauſsam zu verwandeln; jedoch foll das Hauptabſehn, meiner lezten Willensmeinung gemäß, ſchlechterdings auf weiter nichts, als auf Verſorgung armer und elender Perſonen, als wahrer Glieder Chriſti, nach ebeſchriebener Qualität, jedes Mahl genau gerichtet ſeyn.

Gleichwie nun keineswegs zweifle, nurgedachtes Hochpreiſl. Cellegium, als wohin E. Wohllobl. Amt Štelzen, nach meinem Gott gebe ſel. Absterben, dieses Vermächtniſſes halber, ſeinen erſterdlichen Bericht ohne Anstand einzufinden hat, werde dieſe lediglich zum Besten armer und elender Leute abzielende Foundation nicht allein zu billigen und

khudych a hubjenych ludži wustajenu fundaciu nie jenož za prawu spóznać a wobtwjerdzić, ale tež kóždokróćnemu knjezej superintendentej w Biskopicach a knjezej hamtskemu hetmanej w Stołpnje abo tež po najwyššim dobrozdaú prénjemu samemu zarjadowanje a sprawne wobstaranje teje sameje za postajomny po móžnosći tuni honorarium přeporučíć, sebi samemu pak kóždolétne hlowne zličbowanie zapóslać a to same za proportionalne a sebi same mu postajomne zarunanje přehladać, tež, jeli dyrbyjało hdže što k přeměnjenju abo k polěpšenju być, tajkim bracham hać na najspěšnišo wotpomhać dać, potajkim za najlepsze zarjadowanje tuteje piae caussae so starać, hnadnje a wysoeyzwólniwe sebi spodobać dać, kaž tež temu samemu zawostajene wostanje, jeli by horjeka spomnjenymaj dwémaj knjezomaj administratoromaj dla přewjele hamtskich wobstaranjow zarjadowanje tuteho wotkazanja wobčežne padnylo, a jeli by so něchtón

zu confirmiren, sondern auch den jedesmähligen Hrn. Superintendenten zu Bischoffswerda und dem Hrn. Amtmann zu Stolpen, oder auch, nach hohen Ermessen, ersten allein, die Administration und richtige Besorgung derselben, gegen ein zu determinirendes billiges Honorarium aufzutragen, sich selbst aber die jährliche Hauptrechnung einzenden, und solche gegen eine proportionirliche und selbst zu bestimmende Ergötzlichkeit durchsehen, auch, da irgendwo etwas zu defectiren oder zu verbessern versiele, solchen Mängeln fördersamsten abhelfen zu lassen, mithin für das bestmögliche Aufnehmen dieser piae caussae zu sorgen, gnädig und hochgeneigt geruhen, wie denn auch Demselben, wenn obigen beyden determinirten Hrn. Administratoribus wegen fiberhäufigsten Amtswerrichtungen, die Verwaltung gegenwärtigen Gestifts beschwerlich siele, und sich jemand aus meiner Freundschaft hiezu tüchtig und geschickt fände, welcher selches Officium über sich nehmen, auch erforderliche Caution bestellen könnte und wolle,

z mojeho přečelstwa k temu
khmany a wušikny namakał, kiž
móhł a cheył tajki officium na
so wzać a potrjebnu kauciu po-
stajie, ze zarjadowanjom tuteje
piae caussae přeměnjenje sčinió.

Tak dha sym tež we wěstej
nadžiji žiwy, zo budža wšitcy
či, kiž maja z wobkedžbowa-
njom a ze zarjadowanjom tuteje
jałmožny, a štož k temu słuša,
činić, to same wšitko bjez poža-
danja dostoynego zapłačenja za
tu wšelaku wobčežnosé, kotruž
při tym změja, na so wzać, a
swoje mózne k dopjelnjenju mo-
jeho na wumóženje wopravdze
khudych a hubjenych wosobow
jako wěrnych sobustawow Khry-
stusowych złożeneho wotpo-
hladanja sobuskutkowaé cheyé,
za čož budža tak derje
woni, kaž tež wšitcy, kiž
jim přislušeja, boha teho naj-
wyšeho, jako swérneho zapła-
čerja wšitkeho dobreho, bohate
žohnowanje a hnadne zapłače-
nje jow časne a tam wěcnje
wužiwać měć, štož jim wšitkim
z wutrobu přeju.

Naposledku skhowam sebi

mit der Administration dieser
piae caussae eine Aenderung zu
treffen, unbenommen bleibt.

Also lebe der zuversichtl. Höf-
nung, es werden alle diejenigen,
welche mit der Aufsicht und Ver-
waltung des Almosens, und was
dem anhängig, zu thun haben,
solches alles ohne Begehr gnugsamet
Belohnung für die dabej vorfa-
lende viele Bemühung über sich
nehmen, und ihr möglichstes zu
Erfüllung meines zu Rettung
wahrhaftig armer und elender
Personen, als wahrer Glieder
Christi, gerichteten Endzwecks bey-
zutragen sich nicht entziehen, wo-
für jo wohl sie, als die übrigen,
des Allerhöchsten, als gewissen
Bergeltern alles Guten, reichen
Segen und gnädige Belohnung
hier zeitlich und dort ewiglich zu
genießen haben werden, welches
ihnen von Herzen anwünsche.

Schließlich reservire mir über
ein und das andere, nach Be-

dla teho abo druheho po wobstejenju hišće wosebite rozestajenje scinić a zawostajić, kiž dyrbi runje tu samu płaćiznu měć, jako by to same hižom w tutym pismje sobu wuprajene bylo. K wěstosći sym ja tuto wozjewenje mojeje posleneje wole ze samsnej ruku na- a podpisał, tež z mojim pječatom podzyglował. Tak je so stało w Hornej Hórej 4.julia 1767.

(L.S.) Jan Michał Budar. (L.S.) Johann Michael Puder.

Kak je so po Budarjowej smjerći jeho poslenja wola wot wyśnosće dopjelnila, a kak je so jeho zawostajenstwo na pjenjezy stajiło, to nam dospołnje znate njeje. Kaž „Serbske Horny Lužicy“ na 121. stronje powjedaja, wučinjachu pjenjezy z ujeboh Budarjowego zawostajenstwa wuwikowane w lěće 1828 z tym, štož bě so přez daň nahromadžilo, 54,892 toleř 13 sl. 10 np., a te same buchu tak dželene, zo Sakska 22,560 tl. 20 sl. a 5 np. wobkhowa, Pruska pak za swojich Serbow 33,331 tl. 17 sl. 6 np. dosta. Tola zda so, zo je tuto zličbowanje wopačne, přetož w jenej 13. oktobra 1828 wot kralowskeho pruskeho knježerstwa w Liegnicy na krajne rádičelstwa wudatej wukazni rěka: „Te na pruske, prjedy sakske provincy přendžene pjenjezy, mjenujcy 45,980 tl. 20 sl. a 6 np., su nětko k rozdželenju na kralowske knježerstwa w Potsdamje, Frankfurće a Liegnicy přišle, dokelž so jenož w tuthy departementach Serbo na-

finden, noch eine besondere Disposition zu fertigen, und zu hinterlassen, welche eben diese Wirkung haben soll, als wenn selbige in gegenwärtige Schrift schriftl. mit inserirt worden wäre.

Urkundlich habe diese meine letzte Willensmehnung mit eigener Hand ge- und unterschrieben, auch mit meinen Petschaft besiegt.

So geschehen

Übergurič, den 4. July 1767.

makaju. Dokelž pak je w Pótsdamskim departemenće jenož jara mało Serbow, dha je so kral. knježerstwo w Pótsdamje tu khwilu swojego dżela wotryekło, a su te wot Sakskeje nam připokazane pjenjezy teho dla jenož bjez kral. knježerstwomaj w Frankfurće a Liegnicy k rozdžělenju, a wučini tón nam [to rěka pruskim Serbam w hornej Lužicy, kiž pod kral. knježerstwom w Liegnicy steja] připadnjeny džél inclusivě jeneho cyle wěsteho hypothekskeho kapitala wot 11,000 tlr., wot kotrehož je nam 5075 tl. wotdželenych, z cyła tu summu wot 23,220 toler 1 sl. 7 np. atd.“ — Daū wot tuthy pjenjez wudželuje so nětko w Pruskej něhdže wot lěta 1830 sem tak bjez khudých Serbow, zo rychtarjo kóžde lěto khudých Serbow swojich wsow krajnym radžiēlam pomjenuju, a zo tuči potom wšitkých khudých hromadu zliča a tu přepodatu daň naposledku po hlowach rozdžela. Z teho přiúdže, zo w Pruskej druhdy na jeneho khudeho Serba wjacy njepřiúdže, hač jenož někotre slěborny, a zo tež druhdy tajey člowjekojo Budarjowe pjenjezy dostanu, kiž ani Serbia ani podpjeranja hódní njejsu. Bokelž pak je tajke wudželowanje pomjenowanych pjenjez, kaž so to same w Pruskej stawa, cyle Budarjowej poslenjej woli napřeciwnie, dha wobzanknycu serbsey knježa duchomni pruskich hornych Lužicow najenej teho dla 1853 w Klětnom džeržanej zhromadžiznje krajne knježerstwo prosyé, zo by so wudželenje Budarjowych pjenjez tež w Pruskej, kaž so to w Sakskej stawa, serbskim knježam duchomnym přepodało, a kaž slyšimy, je tež krajne knježerstwo w Liegnicy tutu próstwu w najnowišim času po móžnosti dopjeliło. Wyše teho pak, zo w Pruskej khudži Serbia pjenježne podpjeranja z Buda-

rjoweho zamoženja dostawaja, je tež tam wěsta summa pjenjez za hojeńju w Niskej a we Wojerecach wustajena, w kotrymajž khudži Serbjo za to darmo lěkařsku pomoc namakaju. — Štož nětko wudžělenje Budarjowych pjenjezow w Sakskej nastupa, dha bu tudy wot tehdomnišeje wyššeje hamtskeje regérónki w Budyšinje cyle po Budarjowej woli wěsty regulativ wudžělany, po kotrymž měješe so přichodnje wuplaćenie Budarjowych pjenjez stać. Tutón regulativ dosta tež wot lužiskich krajnych stawow na Bartrołmowym sejmje 1833 wobtwjerdźenie a bu teho dla na Michała 1833 z wudžělenjom spomnjenych pjenjez započatk sčinjeny. Po tamnym regulativje bu pak zakhowanie a zarjadowanje Budarjowych pjenjez wysokemu ministerstwu kultusa a zjawneho wučenstwa w Drježdžanach přepodate a wobzanknjene,

1.

zo ma kralowske ministerstwo kultusa atd. kóžde lěto postajié, wjele pjenjez ma k rozdžělenju přiné, a zo dyrbja so wot tutych pjenjez $\frac{1}{11}$ dželow serbskej khubobe w hornej Lužiskej, $\frac{1}{11}$ džél pak Serbam w Mišonskej přidžělić, a zo budže so tón samy džél, kiž hornej Lužiskej připadnje, cyrkwinskej a šulskej komissii kralowskeje wyššeje hamtskeje regérónki w Budyšinje [nětčišeje krajskeje direkcie] k dalíšemu rozdžělenju bjez pomocy potrjebne wosoby serbskeho naroda přepodać.

2.

K wuslědzenju khudých, kiž su podpjeranja potrjební, a kiž maja prawo to same z tuteho wustawa wužiwać, maja wšitcy fararjo w městach a na wsach, w kotrychž wosadach so wobydlerjo serbskeho naroda namakaju,

kóžde lěto štyri njedžele do Michała zapis tych samych khudych, kotrychž woni za podpjeranja potrjebnych a přez swoje bjezporučne žiwjenje za dostoynych děrža, jeli zo pak žani tajey njedyrbjeli we wosadze być, wopismo, zo tajkich khudych nimaju, pak sami pak přez swoje kollaturske knjejstwo kralowskej cyrkwinej a šulskej kommissii připósłać, a w tutym zapisu wobstejenja, kiž swójbu, warbu a zamoženje pomjenowanych wosobow nastupaja, swěru a po swědomju rozestajeć.

3.

Kralowska cyrkwina a šulska kommissia budže na to kóždej wosadze přisprawne quantum přidželić, ko-trež ma farař potom po rozradženju z gmejnskimi prjódk-stejerjemi, z grychtami a z khudobnymi pokladnikami jednotliwych, k wosadze přislušaeych wsow w myslí wotkazarja bjez wuzwolomnych, najbole dostoynych a najbole potrjebnych khudych na to wašnje dale rozdželić, zo so tym samym za nich abo k potrjebje za jich swójby wěste podpjeranja, nic niže třoch a nic wyše pjeć toleř, wustaja a wuplaća.

4.

Tute podpjeranja so junkróć za stajne přizwola, a jich dališe dostawanje ma so teho dla kóždy króć z nowa wobzanknyć. Też so te same wjacy njewudžela, hdyž je štó do lěpsich wobstejenjow přišoł a po tajkim tajkeho podpjeranja wjacy njepotrjeba.

5.

Hdyž so we wurjadnych padach wosebite podpjeranje požada, dha maja so duchomni teho dla na kralowsku cyrkwinu a šulsku kommissiu wobroćić.

6.

Duchomni maya dowolene podpjeranja na khudych wuplaćić, kotrychž to nastupa, a wot tych samych wustajomne quittunki na cyrkwinu a šulsku komnissiu kóžde lěto w měsacu decembru zapósłać.

7.

Tu khwilu je so wopřjeće summy, kiž ma so w hornej Lužicy kóžde lěto rozdželić, na 900 toleř postajiło, a dyrbi so z wuplačenjom teje sameje na Michała 1833 započatk scinić.

Dostaneja teho dla wšitey kollatorojo a fararjo z tutym přikaznju, so po spomnjenym regulativje swěru zadžeržeć a w swoim času wšitko potrjebne wobstarać.

W Budyšinje 1. měrca 1833.

(L.S.) Kralowska sakska wyšša hamtska regérónka
hornjo-łužiskeho markhrabinstwa.

z Gersdorf.

Otto Schumann. S.

Wat Michała 1833 sem je so w Sakskej wudžělenje Budarjowych pjenjez nimale bjeze wšebo přeměnjenja hač do tuteho časa po tudy sobudžělenym regulativje stalo. Na město wyššeje hamtskeje regérónki stupi w lěće 1835 krajska direkcia, a ta sama je wot spomněneho lěta sem rozdžělenje Budarjoweho wotkazanja ze wšej swěrnosti wobstarała. Nowy wukaz teje sameje naležnosće dla wuńdže wat njeje w lěće 1852. Dokelž bě so mjenujcy dopokazało, zo běchu duchomni serbskich wosadow při wuzwolenju khudych Serbow a při rozsudzenju jich pomocy potrjebnosće a pomocy dostojnosće z džela z wjetší a z džela z mjenší krutosće swoje prawo wužiwali, a zo bě přez to njejenajkosć

nastała, dha postaji krajska direkcia, zo maja duchomni město teho, zo běchu prjedy jenož někotrych khudych zapisowali, kóžde lěto we swoim zapisu wšitkich khudych serbskeho naroda pomjenować, a zo maja při mjenje kóždeho přispomnić, hač tón samy hižom z druhich khudobnych kassow podpjeranje dostawa abo nie, přez čo je wokhudnył, hač móže sebi sam něšto přizaslužiē abo nie, hač je hewak jeho zadžerženje khwabolne abo nie, a hač ma přečelow, kiž móhli so po nim horjewzać, abo hač je cyle wopušćeny atd. Po tuthich zapisach přidželi potom krajska direkcia, za tym hač je w jenej wosadze wjacy abo ménje khudych Serbow, wjetši abo mjeński džél jałmožny, a duchomni maja potom tu samu kaž prjedy dale bjez najbóle potrjebnych a dostoynych khudych swojeje wosady z pomocu gmejnskich prjódkstejerjow atd. rozdželić, a to w tej mérje, zo nichtón wjacy hač pjeć toleř a po najnowišim postajenju wot Michała 1853 sem tež nichtón ménje njedostanje, hač dwaj tolerjej.

Na tajke wašnje dopomnja dha so naši Serbia kóžde lěto z nowa na teho muža, kiž je swoje cyle žiwjenje a swoju cylu džělawosć na jich čelné a duchomne zbože nałožił, a žohnuja hišće džensniši džen svojeho Budarja, kiž je ze swoim wotkazanjom hižom někotru sylzu ze serbskich woblečow zetrěł a w někotrymžkuliž khudym domje wjesele přihotował, na kotrymž so sami swjeći jandželo w njebjesach wjesela. Jeho mjeno wostaň teho dla tež w česći, tak doňho hač Serbia we woběmaj Łužicomaj bydlić budža, a tak doňho hač žadyn serbski jazyk to slovo „džak“ wuprajić móže!



Wustawki belletristiskeho wotrjada Maćicy serbskeje.

§. 1.

Wotpohlad tuteho wotrjada je: 1. wyššu zabawnu literaturu přisporjeć; 2. po poručnosći Maćicy džěla sem slušace wobstarać.

§. 2.

Organ wotrjada je: 1. Časopis towarstwa Maćicy serbskeje, do kotrehož wotrjad jenož prěnjotne, 2. Měsačny Přidawk, do kotrehož prěnjotne a přełožene wudžěłki podawa; 3. Almanach, kotryž ma so po času zrjadować.

§. 3.

Sobustaw wotrjada móže kóždy maćičny sobustaw być, kiž chce jeho wotpohlad swěru spěchować.

§. 4.

Přistup stava so přez wólbu ze strony wotrjada po wozjewjenym zamołwjenju.

§. 5.

Štóż za lěto ani jedyn wudžěłk njepřepoda abo ani jene postajomnych posedženjow bjez zamołwy njewopyta, přestanje sobustaw wotrjada być.

§. 6.

Wotrjad wuzwola sebi na tři lěta: 1. staršeho, kiž w zhromadžiznach předsyduje; 2. pismawjedžerja, kiž protokoll pisa, akty khowa a listowanje wobstara; 3. staty wubjerk.

§. 7.

Staty wubjerk wobstoi ze starše豪, pismawjedžerja a třoch w Budyšinje bydlacych sobustawow wotrjada; wón ma připōslane džěla rozsudžeć a za přihodne spó-

znate do čišća wobstarać; předsydstwo w tym samym ma při zadzewanju staršeho pismawjedzeř, kiž dyrbi swoje bydło w Budyšinje měć.

§. 8.

Wetrjad džerži za lěto dwoje hlowne posedzenje, na kotrež pismawjedzeř sobustawow dwě njedželi prjedy w Serb. Nowinach přeprosy; staty wubjerk pak so porjadnje kóždu druhu sobotu měsaca skhadžuje.

§. 9.

Wobzamknjenja w posedzenjach, kaž we skhadzowanckach stateho wubjerkaka stava se přez absolutnu wjetšinu hłosow, hdjež ma při runosci hłosow starší dwaj.

§. 10.

Předsyda Maćicy serbskeje ma kóždy čas to prawo, wotrjadowe pisma k přehladanju požadać. Maćicy samej dawa jedyn sobustaw wotrjada rozprawu při jeje hlownej zhromadźiznje.

Přispomnjenje. Tutón wotrjad bu 18. januara 1858 w Budyšinje założeny na namjet Horjanskeho, w čisle 1. Serb. Now. wozjewjeny. Sobustawy su dotal: k. H. Seileř, duchomny we Łazu, t. č. starši; k. M. Hórník, tachantski vikar w Budyšinje, t. č. pismawjedzeř; k. J. E. Smoleř, knihikupe w Budyšinje; k. J. Wawrich, kand. duchomnsta z Miłoćic; k. Bartko, wučeř w Nosaćicach; k. Fiedler, wučeř w Jitru; k. Mućink, wučeř w Zemicach.

Žiwjenjopisne listki.

Zběra M. Hórník.

Dokelž je tutón Časopis, kaž so zda, archiv literarneje a kulturneje historie ťužiskich Serbow, słušaja do njeho tež žiwjenjopy tajkich Serbow, kiž su so w našim pismowstwje prócowali abo na druhe wašnje wuznamjenjeli. Kaž nětko „Nekrologi“ horliwych Serbow, wot założenja Maćicy sem wumrjetych a wosebje sobustawow tuteho towarzstwa wopominaja; tak dyrbja naše „Listki“ zaslužbnym prjedawšim wótčincam a Serbam, kiž njejsu abo njeběchu w Maćicy, poswjećene być. Tuta galleria změje pak wjetše pak mjeńše wobrazki, za tym hač budže móžno je wuslědžić. Zo bych so trochu po času a swojim nahledze dzeržał, započinam z dwěmaj mužomaj 17. stotetka, kotrejuž přeni je Delnjo-a druhí Hornjołužičan.

I. Joannes Choinanus.

Choinanus abo Chójnan narodži so w Khoćebuzu. Wo jeho młodženskich lětach jenož zhonimy, zo je w času třicečilétneje wójny do Wuheřskeje čeknył. Pozdžišo příndže naspiet, čehnješe do Wittenberga a běše po skónčenju swojich studiow duchowny w Brjazynje niže Khoćebuza. Hdyž bě tam něhdže šesc lět skutkował, powołachu jeho do Lubnjowa (Lübbenau), hdžež wón l. 1664 wumrje. Chójnan serbsku ryč jara pilnje studowaše (er scrupulirte sehr über der wendischen Sprache, kaž Samuel Grosser we „Lausitzische Merkwürdigkeiten“ wot l. 1714 po dobrych žórłach powjeda) a spisa „dospołnu“ serbsku ryčnicu (eine vollständige Grammaticam Sorabo-Slavonicam) pod napisom: Lingua

Rhiphatica, kotrejež rukopis wot l. 1650 so nětko we gymnasialnej knihowni w Khoćebuzu khowa. Tež hromadžeše wón „wjele wěcow“ k wujasnjenju serbskich stawiznow a wašnjow, kiž su pak w Zhorjeleu, pak rozpjeršene a — zhubjene. Z teho widžimy, kak derje by bylo, hdy byštej naša Maćica a naše nastawace museum en miniature poł sta lět prjedy na swět přišlej, Delnjołužičenjo pak lěpje a swěrnišo k nam so džerželi.

H. Jacobus Ticinus.

Ticinus narodži so l. 1660 w Kulowje ze swójby, kotaž běše po swědčenju repertoria lužiskeho duchownstwa w tachantskim archivje juž dweju bratrow duchownskemu powołanju poskičila, a zastupi w Prazy do rjada jesuitow. Z jeho dališeho žiwjenja so wě, zo je před Bělohrodom (Belgrad) — jako pólny kaplan — w rakuskim lěhwje w l. 1693 wumrjeł. W Prazy jé wudał: 1. Principia linguae wendicae, quam alii vandalicam vocant. Pragae, 1679; 2. Serbski katechismus (w bibliografiach nihdže mjenowany); 3. Epitome historiae Rosenthalensis. Pragae, 1692. Jeho „Principia“ su prěnja serbska ryčnica. W tutej nałożowaše T. tehdomny čěski prawopis. Khwalič dyrbimy jeho zasadu, kotaž je hakle njedawno Serbow wobeju prawo- abo křiwopisow zjenočila, mjenujey přiblženje k čěskemu prawopisu; wón praji: Accedit, quod nostra (lingua) Soror sit Bohemicae, utpote ex eadem Matre Slavica originem trahens, ac proinde congruum est, ut iisdem characteribus utatur!



Č A S O P I S
TOWARSTWA
M A Ć I C Y S E R B S K E J E.

D R U H I Z E Ś I W K.

1858.



Na hodowne blido
knjezej fararjej Handrijej Seilerjej,
pěsnjerjej „zymskich wobrazow,“
w přečelskej lubosći

P. a B.

Hwězda bě so zabłyščila
Mudrym něhdy njebjeska,
A jich swěru přewodžila
K žórlu zbóžnog přichoda.

Syły bože zawyskachu,
Modlachu so pastyrjo,
Kralojo so pokorjachu,
Darow drohich woprujo.

Swěcu z njebja zaswěcénu,
Herodaš ju njehasny;
Jeje jasnosć powyśenu,
Kaifas ju njezdusy.

Millionam krasna swěci,
Wutrobu jim wo hrjewa:
Millionam božich džéci
Swojoh wótca pokaza. —

Kiž so něhdy zybolachu
Na wysokej módrinje,
Swoje přeća wotpóslachu
Bethlehemskej do hródze,

Hdyž te stare swědki kćeja,
Pow jedajo wěčnu móć,
A nam z nowa přiwodžeja
Swjatoćichu božu nóc :

Tehdy steji rozswětleny
Hordy hród kaž nizki dom,
A jim kiwa wupyšeny
W žiwym błyścu młodny štom ;

Tehdy móenje kłapa žila,
Ruka tlóći bratrowsku,
Tehdy khwata lubosé miła
K bohatemu woporu. —

Hdžež so dary *tebi* krasnja,
Sławny serbski Slowjano,
Hdžež so wobliča *ći* jasnja,
Swérny ludži-rybako ;

Hdžež bě muž, hdyž wšitko spaše,
Hdžež bě młodne žiwjenje,
Hdžež *twój* příklad skutkowaše,
Hdžež nas lubosé witaše :

Tam so *tebi* přibližamoj,
Swérna serbska wutroba,
Tam *će* lubje postrowjamoj,
Spěwco našoh přichoda ;

Tam njech, Serbo stowařšeny,
Wěnašk twojej lubosći,
Z džakomnosće wuplećeny,
Naju ruka położi.

Priwuznosć Indo-europiskich ryčow.

Wot Dr. Pfula.

Čitane

w posedzenju ryčespytneho wotrjada 29. septembra 1858.

Wšitke ludy na zemi ryča a su w kózdy čas ryčale; khmanosć k ryčenju je jena tych wosebnosci, přez kotrež so člowjek přede wšitkim wuznamjenja, štož je z nim tudy stworjene. Ryč je wuley džiwna zjednoćeńka člowjekow z člowjekami; přetož hdyž so někajka mysl we tebi narodži, njewě nichtó wo twojim znutřkomnym potajnistwie: hdyž pak ju w słowach wuprajíš, nastawa přez zwonkomny srédk w duši posluchaceho to samo znamjo, kotrež maš sam we swojej; ryč je hľubokeho potajistwa połna srđnica bjez éłom a dušu.

Wjèle ryčow na zemi je zašlo, kiž běchu swoje postajenie dopjeliše; přetož ryč po zakonjach popřirodnego rozwijanja pokračuje, a po zakonjach stajneho přeměnjenja w swojim času swoje město druhej wotstupi, kotraž ma na jeje rowje kćé. Hišće wjacy ryčow pak je žiwych bjez tysac millionow wobydlerjemi našeje zemje, kotriž do wjèle narodow, ludow a splahow rozpaduja. Kózdy wot nich je sebi swoju ryč wutworił po tych mocach, kiž we

nim leža, a po tych wobstejnoscach, kiž jón wobdawaju. Při wšej tej rozdželnosci a wšelakosći pak so wěsta jenakosć přez wšitke ryče čehnje, dokelž je stворicelska ruka we wěstej měrje jenake zakladně prawidla a njepostorčne zakonje do ducha wšitkich narodow połožila.

Kózda ryč ma swoje naryče (dialekty) a podnaryče. Grichojo n. př. su pisma w rozdželných naryčach po sebi zawostajili. Pohladajmy pak dale na němsku a na słowjansku ryč. Němey, kotrychž so 40 millionow liči, maju dwě hlownej naryči, wysoko- a płono-němsku, a zaso nimale kózdy krajik abo ludzik swoju samsnu podnaryč wužiwa, kotruž Němc druheje zdaleneje krajiny njerozymi; teho dla móža sebi z džela jeno z pomocu pisneje ryče doprajić; tu pak dyrbja z wjetša wšitey bakle předy nawuknyć, dokelž je to po prawom nawjedžity dialekt jenož Mišniskeje zemje, kotryž so přez wěste wobstejnoscē k zhromadnej pisnej ryči pozběhny. — Zo je so naša starodawna słowjanščina, kotruž přez 80 millionow ludži ryči, do hišće wjacy wšelakosćow rozdała, to nikomu džiwno njebudže, hdyž wopomni, kak je naš narod po najdalších stronach Evropy rozšérjeny, a kak je nas tak wjele, zo, hdyž ličbu Słowjanow z ličbu člowjestwa přirunamy, nimale kózdy džesaty člowjek słowjanskej narodnosći přisluša. Wobžarować jenož dyrbimy, zo sebi hišće žana słowjanska naryč, dokelž je nimale kózda wot nich sama zaso hižom k wěstej dokonjanosci došla, teje přewahи dobyla njeje, zo bychu druhe słowjanske ludy ju jako pisnu ryč přiwzali, kotraž by kóždemu Słowjanej zrozynliwa byla. Tola nawjedžiči Słowjenjo (a my Serbjo njejsmy posledni bjez nimi) w našim času z najmjeňša na to džélaja, zo bychu druhe słowjanske naryče póznali. Wyše teho pak so tež němsey wučeni přemoh nich prouja, z bohatych žórłów našeje mlódneje

wjelestronskeje narodnosće čerpać a plody ščipać z wulkieje pisaneje zahrody slowjanskich ludow.

W najstarších časach je ryć jednora, bjez naryčow. Ale čim dale so lud rozsérja, čim bóle jeho ryć přibywa: čim wjaczy nastawa wšelakosći a dialektow, z kotrychž naposlidku zaso samostatne ryče wukhadžeja. To nam slowjanščina hač najjasnišo pokazuje.

1. Čech a Słowak sebi hišće džensniši džeń lóhko zrozymitaj, dokelž stej jeju ryči při wšitkich rozdžělnosćach wulku přiwuznosć *) zakhowało. W časach starodawnej zaídzenosće pak so ani češki ani słowaski njeryčeše; Češi (k kotrymž tež Morawjenjo słušeju) a Słowacy běchu jedyn jenički slowjanski splah, běchu Słowjenjo, kiž slowjansku ryć ryčachu, kotař je so w běhu časa do dweju wotnohow rozešla. Tejle naryči wobjimatej so z mjenom čēskeje ryče (w šēršim zmysle).

2. Runje tak běchu Polak, lužiski Serb a połnocny Połobjan džěci jeneje swójby, kotrež pak so zahe rozprošichu a so lědy hdy zaso zetkachu, bjez-tym-zo tamnaj stajnje we wěstej zjednočenosći wostaštaj. Teho dla džiw njeje, zo su z teje starodawnej slowjanščiny, kotař so w tej swójbie ryčeše, tři halozy wurostle a tak tři wosebité ryče nastale, kiž sebi bjez sobu doňho tak podobne njejsu, kaž tamnej českéj.

Wotnoha pôlskeje ryče žanych woprawdžitych podnaryčow nima, runjež su we njej tež tajke wšelakosće, zo na ryči Polaka lóhko pôznaješ, kotry pólski kraj je jeho domina. (Ryč Kašubow je wuróstk z pôlskeje.)

*) Słowo přiwuznosć (t. j. spřečelenosć, Verwandtschaft) wukhadża ze slowjesa při-wuz-atí = přiwiaz-a-é = přiwjaza-é (tak: powzka — powuzka — powjazka).

Ryči Hornich a Delnich Lužičanow stej podnaryči starodawneje lužisko-serbskeje naryče, kotaž je sebi w běhu časa dwě za lud hač do znapřećneje njezrozymliwosće rozdželnej podnaryči wutworila.

Połobjanska naryč abo ryč Połobjanow (t. r. *po Lobju*, po brjohach Łobja hydlacych Słowjanow), kotříž jako sławny a wulecy zdžélany lud k połnocey hač do Holsteina dele dosahachu, rozpadowaše do wšelakich podnaryčow, kotrež pak bliže znajomne njejsu, dokelž su so *Połobjenjo* do čista zněmčili. Tola wěmy, zo je so jich drjevjanska podnaryč w Lüneburgskim hakle w 18. lětstotku cyle zhubiła, z kotrejež su so nam někotre powostanki zbožomnje zakhowale.

Štož pak přiwuznosć tych třech hlownych naryčow nastupa, dha pólskej połobjanska a tejle delnjoserbska najbliže steji; hornjołužiska čini, móhl rjec, překhód wot pólskeje do českeje, na kotruž pošlednu je najpodobniša. — Pólska a połobjanska stej swoje starodawne nosowki (*nosowe zynki*) zakhowaļej, kotrež su w delnjoserbské hižom do čistých samozynkow přešle. Hustých syčawkow „č, š, ž“ połobjanska wjacę nima, a staja jednore „c, s, z“ na jich město, kaž je so w delnjoserbské teho runja „č“ do sameho „c“ přewobročilo (štož so tež w někotrych druhich słowjanskich krajinach namaka). Hewak su w połobjanskej ryči tak derje samo- kaž sobuzynki wšelake přeměnjenja čerpeje, kiž vdruhich słowjanskich z najwjetšeho džela ničo na so podobneho nimaju. — Někotre lóžo zrozumliwe příklady delnjoserbštiny a połobjanštiny, kotrejž stej po słowjanstwje hišće mało znajomnej, snadź někotremužkuliž njevitane njebudža. Poslednu podawamy po spisu knyeza professora Hanuša w Prazy „Prochazky po oboře mluvozpytu a starožitnosti słowanskych“ (1856), a po zběrcy

knjezow Hilferdinga a Smolerja „Die sprachlichen Denkmäler der Drevjaner und Glinjaner Elbslaven“ (1857): kotrež kničcy česéonym čitarjam tudy naležuje přeporučamy.

A. Delnjoserbskej přisłowje: **a.** Komuž bóg žycy, Tomu přijzo spicę; Komuž bóg nježycy, Tomu pada ze lžicy (t. r. Komuž bóh přeje, temu přinádže spicę; komuž bóh njepřeje, temu pada ze lžicy). — **b.** Karwona karwonje wočy njehudrapjo (t. r. Wróna wrónje woči njewudrapje).

Započatk powiedanička: „Chuda, ale při tom bogabojazna hudowa lažašo na chorej, smjertnej postoli, a mějašo małego syna, niži 6 abo 7 lét starego, kotaryž jej na hutrobję lažašo, dokulaž wona nikogo njemějašo na celem swěše, komuž tu chudu a spusćonu syrotu powdaś a přirueyš mogała. Wona přiruey jago togo dla tomu, kotaryž žejo: „„Ja njok was syrotow wostawiš.““ (Khuda, ale při tom bohabojazna wudowa ležeše na khorym, smjernym łożu, a měješe małego syna, nědže 6 abo 7 lét stareho, kotaryž jej na wutrobje ležeše, dokelž wona nikoho njeměješe na eylym swěče, komuž móhla tu khudu a wopušcenu syrotu přepodać a připorući. Wona připorući jeho teho dla temu, kotaryž praji: „„Ja nocheu was syrotow wostajie“ [ja was nocheu syrotow wopušćić, Jan. 14, 18]).

B. Z połobjanskeje ryče (Hanus str. 2): W nici swete launa a gjozde, t. j. w noccy swěća luna (měsae) a hwězdy.

Ratajiwe wirę *) i plauzą ljudą *): [pisljod tig djola sija raz, jačmin, pasinejcę, gorch i wiwjas, t. j. ratarjo woraju a płuża (z pluhom wobdzélaja) lada: posledy teho džela (po tym džéle) syja rož, ječmjeń, pšeńcu, hroch a wows.

*) Połobjanske „a“ „(leżace) u“ klinči kaž „ang, ung.“,

Taj ne mas ejbit, t. j. ty nimaš wubié (zabić): ty njedyrbíš morić.

Jenotliwe słowa (Hilferding-Smoleń str. 47 a sčehowace):

Šlowjak = čłowjek, włosa włosa, warsak wjeršk (wjeršk hłowy), wica woči, šladza sylza, nes nós, weuch wucho, tol tył, rat rót, ert, deusa dych, duša, juzyk jazyk, zubaj zuby, breda broda, waja t. j. wijasija, plie pleco = ramjo, ruka ruka, niga noha, chribjat khribjet, zewat život, zewatak životk = wutroba, jutra jatra, plajca płuca, crewy črjewa; pup (wupr. pump) pup, masy mjaso, tauk tuk, wapeus wopuš, paleaj palej = porsty, lechyt łohé, lypet łopatka, karaj krej, gława hłowa, tjarl (t. j. kharla) muž, zena žona, wan wón, wana wona, sajte syty, sede sedzi, styje steji. —

Přesadžimy- li so nětko w duchu do tamneje předhistoriskeje starodawnosće, hdžež so hišće ani pólsey ani serbscy ani połobjanscy njeryčeše, ale slowjansey: dha stupi nam zaso před woči jedyn slowjanski splah, a Polak a Serb a Połobjan su jedyn jemički lud, kiž zaso slowjansey ryčeše. Kaž daloko do zady pak mőžemy so na rucy tuteje slowjanščiny doslědžiē: hižom w tamnych za nas he-wak dospolnje čémnych časach běše tale ryč, kotruž po jeje hłownym zastupniku w najšeršim zmysle pólsku mjenujemy, wot českéje trochu rozdželena. Dokelž pak wobej z jeneje slowjanskeje swójby wukhadžatej, wobjimamy jej z mjenom česko-pólskeje ryče. Tudy so nam Čech a Polak w najšeršim zmysle słowa jako staraj bratraj pokazujetaj, a hdyž so při tym dopomnimy, zo Polak sebi Lach abo Lech rěka, dha nam slowjanska bajka sobu wobkruća, zo staj Čech a Lech bratraj byloj, kotrejuž tře-

ého bratra bórzy pónajemy. Po zemjepisnym położenju pak su česko-pólska abo česko-leska slowjanščina a wšitke jejne naryče mjeno wječorno-slowjanskich ryćow dostałe.

3. Jako třeého bratra mjenuje bajka Rus. W historickich časach pak pokazuja so na połodnišo-ranišich stronach Europy Rus, Bołhař a Illyr [t. j. južny Serb*), Chorwat, Korutane a Slowjenc] jako zastupniey slowjanstwa, kotrež starodawna zhromadna slowjanščina je so do wšelakich wotnohow rozešla, sebi wjacy abo ménje podobnych. Tudy ličimy tři hlowne naryče: rusku, bołhařsku, illyrsku, kotrež so južno-ranišo-slowjanske ryče mjenuja. Te same pak maju při wšitkich hlownych rozdželnosćach tak wjele podobnosće na wječorno-slowjanske, zo so sotrowska přiwuznosé bjez nimi wšitkimi přepoznać nijeda. A hlaj na kééjatym pisanym polu wječorneje a połodnišo-ranišeje slowjanščiny wurosće nam w najstaršíj starodawnosći, jako naši wóteojo hišće w lubozných połodnišich krajinach Asie bydlachu, zjednoćeny slowjanski narod, kiž nětko we wjacy hač 80 millionow ludžoch přeo hišće jenu jeničku ryč ryči, runjež je po najdalších stronach so rozešol do 52 millionow Rušow, 7 mill. Bołharjow a nimale 4 mill. Illyrow, do něsto přez 10 mill. Polakow, nimale 7 mill. Čechow a snadž 180,000 Hornjo- a Delnjoserbow. Spodžiwanja hódne pak je, zo w kóždym slowjanskim splahu tež nizki lud swoju ryč nimale pornjo

*) Mjeno Serbow je jeno Dunajskim Serbam a nam Serbam w Hornej a Delnej Łužicy zawostało. — Tamni Serbo, kiž su z Chorwatami po prawom jedyn lud, pónazwaju so k prawosławnej abo ruskej cyrkwi, Chorwaći pak k podjanskzej wérje.

nawjedzitemu derje ryči, tak zo nihdže žaneho vulgarnego dialekta njeje.

W ruščinje rozdželeja so tri naryče: wulkoe-, mało — a bělo-ruska. Bolhařski jazyk rozpaduje po času do staro- a nowo-bohařskeho. Illyrski ma tri naryče: illyrsku we wužim zmysle abo serbsku, chorwatsku a krajinsku abo slowjensku. Starobolhařski mjenuje so tež staroslowjanski, nic nědže dokelž by wón ta stara zhromadna slowjanščina byl, ale dokelž mamy we nim najstarše slowjanske pismowstwo: přełožk biblie z druheje polojej džewjateho lětstotetka po libryšće, wot slowjanskeju japoštołow swjateho Cyrilla a Methodia; po Cyrillu mjenuje so tež cyrillski, a dokelž so w prawosławnej cyrkwi hišće džensniši dzeň naložuje, dha rěka tež cyrkwiński. Příklad cyrkwińskeje ryče ze sénja swjateho Mattheja 5, 43—45: *Slyšastje, jako rječeno jestj: Wozljubiši iskrjennjego twojego, i woznjenawidiši wraga twojego. Az že glagolju wam: Ljubitje wragi waſje, blagosłowitje klenuſcije wy, dobro tworitje njenawidješćim was, i modlitjesje za tworjaſćich wam napastj, i izgonjaſcije wy: jako da budgetje synowje otea waſego, iže jestj na njebjesjeh, jako solnce swoje sijajet na zlyje i blagije, i doždit na prawjednyje i na njeprawjednyje.*

4. W polnoco-ranišich krajinach Evropy bydlí bratř Slowjana, na kotrehož je so hakle w nowšim času kedžbli-wosé wobróciła: Litwjan, kotryž je ze stareho sydlišća hižom tehdy wustupil, jako běchu Slowjenjo hišće jen a swójba. Litwjanow su nědže **3** milliony. Jich ryč je wukónčenja slowow a zastarske nosowki swěru zakhowała. Přiwuznosć teje sameje z našíj njech nam někotre příklady (přir. delka 5.) pokažu: **Sakalas** = sokol, **mijesa** mjaso, **pirstas** porst, **linaj** len, **kudas** khudy, **ragutas** rohaty,

bje gu běžu, swjecju swěču. Nětko nam zjednočeny před wočimaj steji słowjansko-litwjanski narod ze słowjansko-litwjanskej ryču.

5. Hišće doľho njeje, zo „či wěčni susodža“ ze zawišeu na sebje hladachu a njepřečelske brónje přeciwo sebi zběhachu; tehdy wšak hišće nichtó njewjedžeše, zo swojego bratra kóneuje. Něme je bratr Slowjano-Litwjana. Ale dokelž je Něme hišće zažo, před Litwjanom, wóteny dom wopuščil, dha nam přirunanie nětčišich němskich naryčow ze słowjanskimi jeno tu a tam přiwuznosé pokaže (n. př. syn, *sohn*; koz-a, *geis*, a po přestajenju sobuzynkow, *zieg-e*); hinak pak je, hdyž staro-němsku a wosehje gothicu ryč (ze 4. stotetka p. Khr.) a swoju staro-słowjansku pornjo sebi džeržimy: z pomocu ryčespyta póżnajetaj so njeznajomnaj młodši a starši bratr, zawdataj sebi bratrowskej rucey, da-li böh, na wšón čas, a wažitaj so jako stawaj słowjansko-litwjansko-němske je narodnosće, kotaž ma po šěrokich krajinach Evropy ruma dosć k zhromadnemu měrnemu žiwjenju! — Přirunajmy n. př. prěnje pječe gothicich ličbnikow ze starosłowjanskimi a litwjanskimi: *ains*, *twai*, *threis*, *fidwor*, *fimf* — jedin, dwa, tři, četiry, pjetj — *wjenas*, *du*, *trys*, *ketury*, *penki*; dale staroněmske *niman* (*nehmen*) a *jimać*.

Do Němcow w šěršim zmysle slušeju germaniske ludy: Jendželčenjo (kotrychž ryč je z euzymi wobstawkami khětro naměšana) a Skandinavjenjo. Jieh ryče so plononěmskej najbóle runaju.

6. Po wulkim dželu stareho swěta, wot polnoey k wječoru Evropy, bydlachu abo přečahowachu so ratařsey Pelasgojo, do wšelakich ludow rozdželeni, wo kotrymiž jeno to wěmy, zo běchu k wysokej zdžělanosći dospěli, zo po Němcu Slowjano-Litwjanej w narodnosći najbliže

stejaču, a zo so z nich narodaj sławnych **Gričhow** a **Romjanow** zwurozwiwaštaj. — Tak dha widžimy swoju přiwuznosé z klassiskimi Gričhami a Romjanami.

Ze změšenja němskich ludow z Romjanami nastachu w srjedźnijowěku romaniske narody: Wlochojo abo Italianojo, Franeowzojo, Španjejo a Portugalčenjo. — Z Romjanow a Slowjanow wuńdzechu Rumanovo abo Wallachojo, ze starych Gričhow a Slowjanow a druhich wohstawkow nětčisi Gričhojo abo Nowogričhojo.

7. W połodnišo-wječornej Europje kćeješe něhdy mocny a slawny lud **Celtow** (keltow, Galatow), kotrehož małe powostanki w Hornjej Šotskej, w Irskej a Wales'skej, a w francowskej Bretagni lěto wot lěta bôle wotmjeraju. Celt běše, kaž so zda, wuj Slowjana, Litwiana a Němea; ale kak blizki wuj, to so z jeho ryče hišće njeje wuslēdžić dalo.

8. W Persach a starych Indach pak, kiž so jako wječorna a połodnišo-raniša wotnoha ariskeho abo indo-europiskeho splaha w srjedźnjej Asii wot sebje wotdželichu a wobostrónsey k wulkej zdželanosći dóndzechu, widžimy zaso blízkich přečelow Slowjano-Litwiana a Němea. „Bychmy-li,“ praji knjez Hanuš, „prastaru *), Litwianam a Slowjanam něhdy zhromadnu ryč džeda mjenować směli, a Slowjano-Litwianam a Němeam jemu zhromadnu ryč pradžeda nětčije slowjanskeje naryče: dha njemohlí nikak hinak, hač něhduši Persam a Indam před jich rozenidženjom zhromadny jazyk bratra tamneho slowjanskoho pradžeda mjenować.“ — —

Tak smy zbožomnje hač k indiskemu wotemrjetemu sanskritej dōšli, kiž swoje pismo „bójske pismo“ mjenuje, a při tym smy pónzali, zo naše europiske ryče njewukha-

* „Pra-“ wotpowjeda němskemu „ur-“

džeu ze sanskrita, štož so hewak druhdy wérješe, ale zo su jeho sotry, kiž so w dobo z nim z jeneho prastareho žórla žórla. Ale hdze je ta stara prěnjotna ryč? hdze tón starý prěnjotny narod? Wón je so, jeno myslam přistupny, skhował do émy starodawneje zańdzenosće, wo kotrejž žane fjero njepowjeta, a do kotrejež žadyn pruh swětla njepada; a my widzimy jenož jeho dolhe a z wjetša rjenje zelene halozy, kiž so wot ranišeje Indie přez wulkı džél Asie a ninalle cylu Europu hač do jejneho najwječornišebo rózka rozpřeséraju jako nošeřki ariskich abo indo-europískich sotrowskich ryčow.

Příklad jich přiwuznosée, skoro eyle njepřeměnjeny, podawa nam 3. wosoba pomócnho slowjesa b y é: ind. asthi, staroslowjansey po prawom estj a z mjehkim přidychom jestj (kotrež zhromadno-slowjanske „jest“ je so pola Čechow do „je“ přikrotšilo), grich. esti, laé. est, litwj. esti a est, němski ist. — Druhe слова su swoje zastarske twórby w běhu časa čím dlěje čím wjacy zhubile a so wšelako, tola po wěstych prawidłach, přeměnjałe, tak zo nam niehtó porukować njemóže, zo ryčespyt ze wšeho wšitko scini. Wohladajmy teho dla druhí příklad. Slowo ja rěkaše po k. Hanušu w najstaršíj nam znajomnej naryci indiskej agam, štož so pozdžišo do aham přeměni. Najwjetšemu skażenju pak su kóneowki slowow podcísnjene. Tak agam w persiskim hišće azem rěka, ale w staroslowjanskim ližom azъ, w kotrymž je samohlós „ъ“ lědy k slyšenju był, kaž w litwjanskim to slovo woprawdze jeno „aš“ klinči. Grichojo a Romjenjo su sylbu „am“ (abo „a“) do sameho „o“ přewobróčili, za agam prajicy ego. Němey pak wotbuehu wukónčenje „am“, po gothisku ik wujekuju, a nětko ich (vulgarnje hišće ihe). W staroslowjanskim rěkaše „ja“ najprjedy wěscé tež azam abo azą,

z kotrejež nosowki „a“ je pozdžišo to krótke „i“ nastalo we twórbje ažb (přir. horkach staroslowjanski příklad, č. 3, str. 58); ale tež to krótke „i“ so w słowjanskich naryčach zhubi, a zawosta jenož az, kotrež so w staroče-skim z přídychom „j“ hišće namaka, mjenujcy jaz; tola tež to zdaše so njepohódne byé, a šroke a polne indiske agam so po tajkim kónčenje pola nas do sameho „a“ přeměni, kotrež „a“ nětko z mjehkim, jemu z woprědka euzym přídychom („j“) kaž ja wuprajamy, bjez-tym zo su wbozy wotemrjeći Połobjenjo sebi přeco hač do 18. stotetka swoje joz (za jaz) zakhowali. Dolhe „a“ w českéj twórbje já pak nam zjawnje pokazuje, zo je z teho slova něšto wuwostajene abo we nim hromadu sčehnjene, štož něhdy jako wosebity zynk do njeho slušeše (agam, aga, azu, az, á).

Swójba indo-europiskich sotrowskich ryčow wobjima, kaž smy zrozkladowali, indisku, medo-persisku, grichisku, laćansku, słowjanskú a germanisko-němsku; ze změšenja někotrych wot nich wuńdzechu jako džowki włóska, francowska, španiska a pörtugalska, rumaniska a nowogrichiska. — Kak blizko pak druhe ryčne swójby našíej indo-europiskej steja, to hišće njeje wuslědzene; z najmjeňša tudy hišće žanych dospołnych zakonjow přiwuznosée njeznajemy. Toła poskiéa nam n. p. semitiska swójba, kotraž so wot Srjedźnego Morja hač do Armenска wupřeséera, a z kotrejež tudy hebrejsku a arabisku sotru mjenujemy, někotre příklady blizkeje přiwuznosée z našíe; tak čehnje so hebrejske „sak“ přez wšitke naše sotrowske ryče a namaka so pola nas Serbow jako sak (der Hamen) a zak abo dyb-zak (die Tasche); hebrejske „jājin“ pak widźimy we grichiskim, laćanskim, słowjanskim, němskim: oinos (woinos), vinum, vino, Wein. (Naš serbski krajan Abraham Frencel je so prócował, we swojich „Origines linguae sorabiae“

přiuznosé serbskeje ryče z hebrejskej dopokazać.) — Wo chinesiskej ryčoswójbje, kotaž je w krótkoranišej Asii žiwa, přispomímy jeno to, zo su tam tupe jenosylbne слова: štož na wysoku starobu tych ryčow pokazuje.

↔ ↔ ↔ ? ? ?

Přehlad serbskeho pismowstwa

wot lěta 1855 — 1857.

Spisal K. A. Jenč.

Prjedysponjenja.

W zańdżených třoch lětach 1855—57 je so w serbskej ryči jenož mało knihow a pismow wudało, a někotryžkuliž, kiž je w prjedawšim času něšto wot so slyšeć dał, a kiž mocy a Gary k pisanju ma, je wotpočował na tym, štož je hižom za Serbowstwo činił. Naš zapis mjennuje nam jenož 41 nowych serbskich pismow, kiž su w lětach 1855—57 z čišćernjow wušle. Bjez tutym je jene jeničke w katholskim, 24 w evangeliskim a 16 w nowym prawopisu čišćanych. Dale su so w tym samym času 4 serbske knihi, kiž hižom mějačmy, z nowa čišćałe, a 6 je jich bjez horaka pomjenowanymi 41 pismami tajkich, kiž su pokračowanje z prjedawšeho časa. Z němskeje ryče přełożených namakaš bjez tymi samymi spisami jenož 5, wšitke druhe su pak originalne, pak tola w tej drasće, w kotrejž su wušle, originalne. Čišćalo je so tež w tutym času najwjacy serbskich knihow a pismow pola K. B. a pozdžišo pola Bjedricha Hiki w Budyšinje, kaž tež pola Kulmana we Wojerecach. Tola naděńdzemy tež knihi, kiž su so z wonka

Serbow čišćale, w Lipsku [2], we Wrótsławje [1], haj w samym Barmenje nad Rheinom [1]. Też knihičišćerzej Durold w Lubiju a Monsa w Budyšinje staj w tutym času serbske knihi čišćaloj. Jako podpjerarjej serbskeho pismowstwa stej so w tym samym času wopokazałej Maćica Serbska a wupperthalske towarzystwo k wudawanju natwarjacych křesćijanskich pismow, kotrež posleňše je swój traktat „Poj f Jeſuſej” do serbskeje ryče přełožić a čišćeć dało, a kaž so powjeda, je tež pruske ministerstwo wudaće serbskeho pčołarja přez to polóżilo, zo je 20 toler k čišćej podało. W nastupanju serbskich knihownjow mamy jenož to přispomnié, zo je so w Khoćebuzu pola gymnasia nowa serbska knihownja założila, kiž tež hornjołužiske serbske knihi a pisma zhromadžeć pyta.

A., Pisma w nowym prawopisu.

Wot započatka lěta 1855 hač do kónca lěta 1857 su so w nowym prawopisu sčěhowace pisma čišćale:

1., Ryčespytne pisma.

1855. Lětniki ryčespytneho wotrjada maćicy serbskeje.

Redaktor Jakub Buk. [Jenož započatk, kiž wustawki ryčespytneho wotrjada a někotre přisłowa sobudzeli.]

1857. Serbski słownik wot Dr. Pfula. Prěni zešiwk.

A — Dripa. [Čišćany pola Monsy w Budyšinje.]

2., Skladnostne pisma.

1855. Žarowace božemje njeboh k. Dr. Klinej, wulecy zaslužbnemu předsydźe tow. Mać. serb. prajene wot wubjerka Mać. serbskeje [přez Dr. Pfula].

1855. Wysokočeścenemu knjezej Dr. G. A. Klinej, předsyđe maćicy serbskej maćičny wubjerk. [Spěw na židžany bant do kašća wot Smolerja.]
1856. Spomnjeňka na bal budyskeje bjesady 29. januara 1856. [Wot Smolerja.]
1856. Postrowjenje bjesady džeń 12. novembra 1856. [Wot can. Buka.]
1856. Wjesele rónčka k młodych Pfulec kwasej spraskania zanošene wot Křidleškēc Swonki [knjeni l. we W.].
1856. Přečelnwy dar do mandzelstwa knjezej Drej Khřesćijanej Bohuwérej Pfulej, gymnasijałnemu wučerjej w Draždžanach, a knjeni Hanje Ernesinje Hedwiji Pfulowej, rodź. Jakubownje, wot Woslinčan Imišec swójby.
1856. Čescomny přispěw na wěrowanskim swjedženju k. Dra Bohuwéra Pfula z knježnu Hedwigu Jakubec z Budyšina [wot Wanaka].
1856. Serbskich Nowinow kwasne číslo 56. [Wutoru 11. novembra 1856 na kwasnym dnju knjeza Dr. Pfula wudate wot jeho swakow.]
1857. Wysokodostojnemu knjezej Handrijej Seilerzej, fararjej we Lazu, horliwemu Serbej, k jeho pjećadwacečilětnemu duchomnskemu jubelskemu swjedženjej wot wubjerkaka maćicy serbskeje. [Spisař Smoleř.]
1857. Wysokodostojnemu knjezej Handrijej Seilerzej, duch. we Lazu, k 25lětnjemu swjedženju duchownskeho zastojnistwa w přečelskej serbskej myсли Jaroměr Imiš a Bohuwér Pful. [Spisal Dr. Pful, čišće pola Monsy w Budyšinje.]

1857. Serbski spěw spěwany wot Serbow w Lipsku
10/12 1857 wot stud. Bróski, čišćany w Lipsku.
1857. Wustawki towarzstwa Maćicy Serbskeje, serbske
a němske. [Čišćane pola Monsy w Budyšinie.]
1857. Zapis sobustawow Maćicy serbskeje wot jutrow
1847 hač do 31. decembra 1856 [wot J. Buka].
- 1855—57. Časopis Maćicy Serbskeje. Redaktor J. Buk.

B. Pisma w evangeliskim prawopisu.

Wot započatka lěta 1855 hač do kónca lěta 1857 su so w evangeliskim prawopisu sčěhowace pisma čišćale:

1. Šulske spěwy.

1856. Spjewy sa serbske šdulje. Schromadžene wot R. E. Petarja, kantera píšti mědalskéj zyrkwi w Budyšinu. Prjeni seščiwl. [Serbske a němske spěwy z dypkami, čišćane pola Teubnera w Lipsku, wudate wot Maćicy.]

Wyše teho wuda tež k. Kulman we Wojerecach swoju „Druhу Šáhrodku swjetkojtu“ 1857 druhí króć.

2. Nabožne a modleńske knihy.

1855. Nedjela. Krónowaný piš wot Bedricha Schweringa, wuczerja w Emde w Magdeburgskej. [Wudaty wot Maćicy, přełożeń jedyn serbski wučeř.]
1856. Liturgiske Bože šlužby. [Wudawař diak. Rychtar w Klukšu, čišeř Kulman we Wojerecach.]
1857. Pój t Ježuſej! [Nabožny traktat wot wupperthalskeho towarzstwa w Barmenje čišćany, přełoženy wot Krušwicy, duchomneho w Boršći.]

3. Prědowanja.

1855. Kraſna kwalba wuměženeho rjeſchniſa. Prjedowanje ſ 1. Timoth. 1, 16. wot Ernsta Bohumiła Welterſdorfa. Se ſuamenjem teho prjedarja. [Přeložene wot diak. Lahody w Lubiju, čišćane pola Durolda w Lubiju.]
1855. Čjelne Prjedowanje pschi porebi teho ſabiteho bura, čjeſe- neho mlodjenza Gottl. Hauptmannia w Ljewaldji, djerjane wot Jana Schueidera, prjeneho Kapłona w Lubiju, du- chomneho w Ljewaldji. [Čišćane pola Durolda w Lubiju.]

4. Duchomne khěrluše.

Tudy ma so prjedy spomnić, zo su serbske evan- gelske khěrluſowe knihi wot lěta 1840 sem někotre razy z nowa wuſle, a zo je tež k. Stanga, duchomny w Čornym Khołmcu, swoje 1848 wudate „Sweſelenja atd.“ 1854 z nowa čišćeć dał. Dale su so we lětach 1855—57 čišćale: Kyrluſdje, tiž ſu ſo pschi 25—36. ſerb- ſkej božej ſlužbi w Draždjanach ſpjewalce, ſ kyrluſdowych knihew woſebje wotčiſhcejane. [Do čišća wobstarane wot duchomneho Wjacki w Budyšinje.]

1855. Khěrluš: Čje Božo khyvalimy! z dypkami do čišća wobstarany wot kantora Pjekarja w Budyšinje.

5. Biblij a.

1856. Nowy Teſtament a Knihi Psalmoſ, ſałožene wot briti- ſkeho bibliſkeho towarſtwa. [Čišćane pola Grassa we Wroclawje.]
- Priſpomnjenje: Kaž slyſimy, dawatej tu khwilu tež draždžanske bibliſke towarſtvo cylu bibliju w Draždjanach a brittiske bibliſke towarſtwo ſamu bjez apokryfow w Barlinje z nowa čišćeć.

6. Historiske pisma.

- 1855.** Nebo Dr. Merten Lutherowe Žiwenje, s jeho w ſwejim čaſtu na durrje hrodejskeje zyrkwe Wittenberku pschi-
bitym 95 pschedložkami. Wudate wot K. V. Kaniga, du-
chomneho w Klukſchū. [Čišcane pola Kulmana we
Wojerecach.]
- 1857.** Kſchizne wójuh, ſerbskemu ludu we ſerbskej ryczi powe-
dane [wot jeneho wučerja. **Wudate wot Maćicy**
serbskeje a čišcane pola K. B. Hiki].
- 1857.** Bonifaziuš, abo Pschinidž k nam twoje kraſtvo. Žiwenſki
wobras ſe ſaſtarſkih čaſzow. [Wot Kulmana w
Delnym Wujezdže, čišcane pola Kulmana we
Wojerecach.]

7. Pěſnje a swětne spěwy.

- 1855.** Šerbske baſnje, ſwojemu wulzy lubemu ludej podate k
wužitkej a k ſabawenju wot H. S. [wot **H. Seilerja.**
Wudate wot Maćicy serbskeje.]
- 1857.** Čjorný kóž a dróſna. Dvaj ſbjeraj [65] ſerbskich ſpje-
wów ſa mledy weſely lud. [Zběrař K. w **Delnym**
Wujezdže, čišcer K. we **Wojerecach.**]

8. Skladnostne spisy.

- 1855.** Čjeſzjomne Božeme derje doſtojnemu a tež wo ſerbski lud
wulzy ſaſtuženemu ſjekarej Kneſej Dr. Timpfej pschi
jeho woteńzenju ſ Woyerowskeho wokrejſa. W meni
wſchitkých Šerbow [H. Seiler]. [Čišcane we **Wojerecach.**]
- 1857.** Wyſozý čjeſzjedostojnemu Kneſej Khrystianej Kubizy, wý-
ſhemu duchomnemu a kral. ſuperintendentej na 25ljet-
ným ſwetzenju jeho duchomnskeho faſtojuſtwa, poſzwečzene
wot woyerowskeho Šerbowſta. [Spisař H. Seiler,
čišcane pola Kulmana we Wojerecach.]

9. Časopisy.

Tudy ma so přispomnić, zo Mišionjski požel a Serbske Nowiny porjadnje wukhadzachu. Serbske Nowiny lubja pak na nowe lěto 1858 měsačny přidawk, kotretnž wšo zbože na pué přejemy.

10. Zabawne knihy.

- 1855—57. Powesze s Božeho králestwa. [Hač do lěta 1857 štyri čísla, pola Kulmana we Wojerecach.]
1855, 56, 57. Příhodzenač, protýka sa Šerbow na ljeta 56, 57, 58. [Spisar k. duchomny R. — Wudawanje wot Maćicy Serbskeje.]

11. Wselčizny.

1856. Šerbski wustojny pčołař, wudatý wot Kh. Kulmana, školskeho wucjerja w delnym Wujezdži. [Čišćany pola K. we Wojerecach.]

Wyše tuthy pismow je so w lětach 1855—57 tak wjele, hač je nam znate, w serbskej ryći čišalo jene wozjewjenje serbskeho pčołarja, a bjesada serbska je tři karty a dwaj rejwanskej porjadaj wudała. Wot privatnych wosobow staj nam jenož dwě nowej serbskej karće z lětow 1855—57 do rukow přišlej.

C. Pisma w katholskim prawopisu.

- W katholskim prawopisu wuńdże w lětach 1855 hač do 1857 jenož jena jenička knižka, mjenujcy:
1856. Wosobné Darža Rječejijanow, mólicjiskich ha wotroscjených wudaté wot A. M. M. Buča, Can. w Budějchi. [Čišćane z nakładom Maćicy serbskeje.]

Najstarša serbska čiščana kniha a jeje spisar.

W opisał K. A. Jenč.

We wšitkich serbskich bibliografijach pomjenuja so jako najstarše serbske knihi, kiž su w čišću wušle, Magistera Albina Mollera delnjołužiske serbske spěwarske knihi, ale mało serbskich bibliografow je te same ze samsnymaj wočomaj wohładało, přetož wšitey spomnja jenož zwjeřchnje na te same a njewjedza nam wot Mag. Albina Mollera dale ničo prajíć, hač zo je wón w lěće 1574 serbske spěwarske, katechismus a mału agenda w delnjołužiskej serbskej ryći wudał*), a zo je wón farař w Třupcu w Delnych Lužicach byl. Wésée je tež mało exemplarow jeho serbskich spěwarskich atd. hišće zbytknych, a ja sam njejsym tež při najpilnišim naprašowanju w Delnych Lužicach žane jeničke naděń móhł. Jenož jedyn jenički exemplar tych samych je nam Ponichowa serbska knihownja, kiž so w Budyšinje w serbskej cyrkwi namaka, wukhowała, kotremuž pak tež wše-

*) Knauth sorbenwendische Kirchengeschichte str. 408 a 419.
— Gulde: Verjuch eines Verzeichnisses der in der Niederlausitz-Wendischen Sprache zum Druck beförderten geistl. Schriften, k namakanju w Lausitz. Magazin 1785, str. 211.

lake listna pobrachuja. Po tutym exemplarje njech tudy to dališe wopisanje našich najstarších serbskich čišćanych knihi sčěhuje. Předspomnić mamy pak při tym, zo je to wésce zmólk, hdyž stari serbsey bibliografojo powjedaja, zo je Mollerus tři serbske knižki w lěće 1574 wudał, mjenujcy spěwarske, katechismus a agendu. W Ponichowej knihowni njenamaka so mjenujcy wot njeho ničo, hač spěwarske a katechismus. Do swojich spěwarskich je pak wón wšitke responsoria a collecty, kiž so njedželu a swjate dny wot duchomnych před woltarjom spěwaja, sobu nutř wzał, a swojemu katechismusej je wón tež Lutherowe křečenske a wěrowanske knižki přivdał, tak zo moža so jeho spěwarske a katechismus hromadže tež na město agendy wužiwać, a z teho je najskerje pozdžišo pola serbskich bibliografow ta wopačna mysl nastala, zo je Mollerus tež serbsku agendu wudał, kotruž tola žadyn wot nich ze samsnymaj wočomaj widžił njeje. Štož nětko najprjedy Mollerowe spěwarske nastupa, dha su te same w małym oktavje čišćane a to, kaž na poslenej stronje tych samych steji, w lěće 1574 pola Michała Wolraba w Budyšinje. Lopjeno, na kotrymž je cyłe napismo tych samych stalo, pobrachuje temu exemplarej, kiž je tw Ponichowej knihowni k namakanju, a kiž nam k titemu wopisanju prjodkleži. Tón samy započnje so mjenujcy hnydom z němskej prjedyryču, dwanaće stronow dołhej. Z njej wobroči so wón na tehdomnišeho krajneho hetmana Delnych Lužicow na knjeza Jarosława z Kolowrata a prosy jeho, zo by chcył sebi jeho knižki, ko-trež jemu wón poswjeći, derje spodobać dać. Čohodla je wón te same wudał, to zhonimy ze sčěhowacych

slowow w prjedyryči, w kotrychž wón praji: „Dar-nach hab ich auch, aus betrachtnunge hoher not, die Geistliche Lie-der, (so in D. Mart. Lut. Gesangbuch begriffen) sampt etlichen Psalmen des Königs David's, Introit. etc. in Wendische Sprache, reimweise vertiret, oder verdoniertschet, dergleichen auch den kleinen Catechismus*). Demi weil ich gesehen, wie es auff den Dörf-fern vuerdentlichen mit den Gesängen und Catechismo sich gehal-ten, also das etliche Wendische Lieder wenig sylben, etliche aber zu viel in einerley meinunge gehabt, auch singet man einerley Gesang in der Kirchen mit den worten, bald in der uvre mit andern, hat es keine Conuenientz noch Concordantien gegeben, sondern nur die Einfältigen Christen irre gemacht, habe darumb mit dieser Version, der gemeinen Kirchen auf den Dörffern, zur auleitunge des Amptis Christi dienen wollen. — — — Darzu bin ich auch, von dem Wogelarten vnd Chrwirdigen jetzigen Pastoren von Luckaw, Herrn Wulffgango Hubergio vnd andern vermanet, auch von vielen guten Freunden gebeten worden, jol-ches Buch zu publiciren.“ **Jako podpismo pod tutu prje-dyryč namakamy napisane:** „Datum im Straupitz des Nie-derlausitzs, den 6. Septembriš. Anno Christi 1573. M. Al-binus Mollerus Straupicensis, vnd Pastor daselbst. Na 131 lopjenach, kiž pak maja wšitke jenož na jenej stronje swoju ličbu, příndžeja nětko te wšelake cyrkwine spěwy, khěrluše, responsorija a modlitwy, kiž su po časach cyrkwineho lěta zrjadowane a so potajkim tež z adventskimi khěrlušemi započnjeja. Napsima tuthykh khěrlušow a modlitwów su wšitke pak němske, pak ťačanske, a tehorunja tež te wšelake

*) W tuthykh slowach ryči Moller sam jenož wo spě-warskich a katechismusu, a je z teho widžić, zo wón žanu wosebitu agendu pisał njeje.

noticy, w kotrychž je prajene, kak a w kajkim rjedże maja so te khěrluše a modlitwy spěwać. Z teho wšeho spóznawamy, zo tute spěwarske po prawym za lud byłe njejsu, ale wjele bóle jenož zu duchomnych, wučerjow a zanošowarjow cyrkwiných spěwow, a zo su te same tutym mužam jenož jako pokazowař služić dyrbjałe, kak maja božu službu wotdzeržeć. Na wjele stronach su tež laćanske khěrluše sobu wotcišćane ze serbskim přełożenjom, a pola wjele khěrlušow přez cyle spěwarske steja tež dypki abo noty, po kotrychž maja so te khěrluše spěwać. Najwjetši džél tych samych je drje wot Mollera sameho přełożenych, tola powiedaja nam destinata literaria et fragmenta lusatica, 1738 w Lubini wudate, p. III. str. 170, zo je Simon Gast, přeni evangelski serbski kaplon w Lubini do Mollerowych spěwarskich na přikaznu krajneho hetmana hrabje Albrechta Schlicka Lutherowy khěrluš: „wótče naš, kiž sy w njebjesach“ kaž tež tón znaty khěrluš wot Pawoła Sperata abo Hodana Mirusa; „ta zbožnosć jow k nam přikhadža“ a někotre druhe přełożil. Štož serbsku ryč w Mollerowych spěwarskich nastupa, dha je ta sama cyle dełnjołužiska, ale jara nječista a z němskimi wuražami změšana. Wo prawopisu hišće žana ryč byé njemöže, dokelž je Moller přeni, kiž je serbsku ryč z pjerom zaso dać spýtał, a dokelž w jeho času hišće žane jeničke prawidło za pisanje serbskich słowow postajene a wunamakane njebě. Zo by kózdy sam spóznać móhl, kajka Mollerowa serbska ryč a kajki jeho prawopis je, dha damy tudy někotre pokazki z jeho spěwarskich. Na stronje 10.b namakaš Lutherowy khěrluš: „ja z njebjes dele přińdu k wam atd.“

w scěhowacym přełožku, pismik wot pismika wot-
čiščanym:

S Chwisołeg Neba psijen i wahm,
Wehle dobre sapowedahm,
Tač wehle nowe pohwesij,
Kuttariech seh Schwiet wesseli.

Wahm seh io naroschielo Sijche,
Woth zysten Knijšni Marie,
Syschetko schwiette a rijdne,
Derbi biešč wasscho wesschele.

Wohno io wasch Knijs a wasch Bog,
Wono zo wasch wumoz weth Schleg,
A zo sahm wasscho Strowe bijsch,
A zo wasch weth Griechou wumijsch.

Wohn psienesscho nahm the Strowe,
Kenjch schiednim ie sgutewanne,
Asch derbiesho weh nymerstwu,
Bijdiesch weh boschen Krakeistwu.

Glijdaisho nathe Zecheni,
Wethom Schlobku schu Pehlinski,
Tham io Sysche poloscheno,
Kuttare zhyly Schwiet nessche.

Mij zomij seh tog wesschelijſch,
A stijn Pastirami nutz hijsch,
Glijdath tač seh Bog io schmielijſch,
A nahm jog Sijna pudarijſch.

Noszny nieth twohe wotzi,
Leh stoh wethom Schlobku laschi,

Kale Sijshetlo mahluſte,
Tho io Zejus Kryſtus wijrne.

Nieh zomij teg Ghuſa wijttasch,
Aſch wehn nevo ſchmedowal naſch,
Alle feh naroschiel ſchrees naſch,
Them derbijm feh ſijckowaſch.

O Knijs kenſch ſchiedno ſtworijl ſij,
Wordowal ſij Blowedt rijhnij,
A naſſuchem Schijne Laſiesch
Skottariem thij ten Skuth paſtwiesch.

Gab then Schwiet biel wehle wiſdschi,
A ſeſchlottom poſſchloſſcheni,
Lijcholan io tebe rijhnij,
Abij ien miel Sakulepky.

Thij nehmaſch Peluſky gerde,
Acf maiju the druge Krale,
Thij gersies nahrijhnuem ſchijue,
Neuno abij bielo Nhebe.

Tho ſchiedno ſij dogdla giſniel,
Abij nahm thu wyrnoſ ſchawiel
Aſch rhobietgk zylngo Schwietta,
Protgk u tebe io acf ſehma.

Ach thij Syschetlo uheilupsche,
Kemorku wuzyni ſchebe,
Schreſe moyene wutschobiſj,
Aſch pſege budu weſſchelij.

A teb ſabijenjich nhebudu,
Alle tebe k zeſi mogu, i
Sujay, Sujay, mynay ſpywaſh,
Schwelykiem weſſchelim Juſon zaſh.

Bogu buſchi zeſz a chwalba,
Aſh nahm io podzjiſl teg Sijna,
Zenſele nieth weſſchele ſchu,
Now ſijtto ſapowedany. Amen.

Z tuteho khěrluſa spóznawamy, zo Mollerus za swój prawopis hiſće z cyla žaneho prawidła měl njeje, ale zo je pisał, kaž je jemu to runje won nulſpanyoło. Teho dla namakamy tež, kaž w horkach sobudzelenym khěrlušu, jene a to same ſłowo husto dosé na jenej a tej samej stronje na wſelake waſnje čiſcane. Přirunaj k temu to ſłowo „džéčo“, kiž je pak „Sijſche“, pak zaso „Sýſche“ pisane a tr. Jako daliſu pokazku z Mollerowych ſpěwarskich přistajimy tudy tež jenu krótku modlitwu, kotruž ma duhomny jutry před woltarjom ſpěwać. Ta ſama namaka ſo na stronje 34.b a rěka tak:

Kryſtus io wodſchmersh gure ſtamí, a newumro petem wijſey ujſkula, halleſu.

Ta Schmers nebuſhco je petem nadnymi wijſey Anijsiſi, Halleſuia.

Gebet.

Dahſho nahm Boga togo Anijsa pſoſiſſiſſ.

O Nheimozneiſchy Bog, kensh thij pſeſti Schmers twehogo Sijna, then Grijch a thu Schmers ſiſ knijzenmu wuſzyniel a pſeſiogo kſasne guhre Stawane ſiſ ſchwijteſ ſ a mymerne Schywene ſaffe pſienessll, abij mij wotteye moziſ togo ſlego ducha wumosſhone, wetwoho kraleſtu, ſchwe biſh. Pomosſ nam

ass mij themu schijfennemu pýleyu wnijshebu dowerijmu, a wetakey wijre webstaubne tebe kuſdy zaſt chvaliſſ, a ſeh ſij ſieckewaſſ muſſhentu. Přes then ſahmy tvoř Ŝiju Ježum Krýſta, zc.

Kaž smy prjedy hižom prajili, su Mollerowe ſpěwarske po cyrkwinym lěče zrjadowane, tak zo najprjedy khěrluše a modlitwy za adventski a hodowny čas a potom te za póstny čas, jutry, ſwjatki atd. příndu. Po tutych ſečenja khěrluše a modlitwy po katechismusu a jeho ſesć džělach, a naposledku namakaš tu hišće wſelake druhe khěrluše a modlitwy, kiž wot křesćijanskoho žiwjenja abo wot křesćijanskeje cyrkwe ryča, abo kiž mòža ſo při wſelakim křižu, při ſmjerci a pohrjebanju, rano a wječor, do jědze a po jědzi ſpěwać. Posleni hhěrluš je serbska litanija, kotaž ſo na 126. lopjenje započnje. K dobremu kóneč je hišće němska ryč přidata, w kotrejž Moller wosebje duchomnych napomina, zo bychu ſwěru to swoje činili, a tež přistaji, zo kòždemu čišćernja wotewrjena ſteji, kiž mòže něšto lěpše wudać, hač je wón wudał. Dokelž pak wón w tutej ſwojej ryči tež wot wyšsich měšnikow a pharisejskich ryči, kiž ſo wo to zbože teje cyrkwe njestaraja, ale mjeleča, dha ſu pozdžišo někotři na to hudali, zo je wón z tajkimi ſwojimi ſlowami consistorium w Lubini ſwikał, ſtož pak ſo z jeho ſlowow dopokazać njeda. [Přirunaj: Destinata lit. et fragm. lusat. p. VIII. str. 807.] Na sydom ſtronach bjez ličbow wobzanknje pokazowař Mollerowe ſpěwarske, w kotrymž po alfabeće wſitke khěrluše namakaš, kiž ſu we nich wot-čišćane, a potom příndže hišće jena ſtrona, na kotrejž wyše jeneje naheje žónskeje z wulkimi pismikami napisane ſteji: „Gedruckt zu Budissin, durch Michael Wolrab. M. D. Lxxiiij.

K tutym ſpěwarskim je nětko w tym exemplarje, kiž nam z Ponichowej knihownje k wopisanju prjódkleži, w runym ſormaće přiwjazany Mollerowy serbski katechismus,

tak zo so spóznać ujeda, hač je tón samy hdy wosebita kniha byl abo ze spěwarskimi hromadze wušol. Jako wosebita kniha mòže pak so tón samy wobhladać, dokelž jeho strony žane ličby nimaja, a dokelž ma tón samy tež wosebitý titul. Tón samy je němski a rěka:

Der kleine Catechismus,
das ist.

Die Heiligen

Zehn Gebot Gottes, der Glaube, das
Vater vnser, Die wort vom Sacrament
der Tauffe vnd des Altars, auch der
Morgen vnd Abend Segen, das Bene-
dicite vnd Gratias, auch eine kurze
Beichte nach dem Decalogo, vnd etliche
Fragestücke den Beichtigern nötig zu
wissen, sampt dem Tauff vnd Träwbüch-
lein, der Christlichen Kirchen in Nieder-
lausitz zu gutte, in Wendische Sprache
verdolmetschet, vnd publiciret werden.

Durch
Magistrum Albini Mollerum Strau-
picensem, Pastorem & Astronomum
Lusatiae inferioris.

M. D. LXXIII.

Ž tuteho napisma zhonimy hižom, što mamy w Molle-
rowym katechismusu pytać, a mamy tu jenož přispomnić,
zo su w tym samym tak derje kaznje, kaž tež wšo druhe
bjez Lutheroweho wukładowanja, tak zo je Moller k pře-
njemu džélez swojego katechismusa, kiž te pjeć hlowne štuki
našeje křesćijanskeje wučby wobsaha, jenož 51 stronow

trjebał. W drugim dźełe je na 9 stronach raniša a wječorna modlitwa, modlitwa do jědže a po jědži, spowjedź a 14 prašenjow a wotmolwjjenjow. Potom sćehuje Lutherowa křeēńska knižka na 7 stronach a naposledku přindźe hišće „der Proces Wendisſ zu Trewen“, wot kotrehož pak je w tym exemplarje, kiž nam k tutemu nastawkej prjodkleži, jenož jena jenička strona, dokelž su wše druhe strony, kotrychž wjele wjacy njeje być mohlo, wottorhane. Ryč a prawopis w tutym katechismusu runa so cyle ryči a prawopisej we spěwarskich. K wopokazmu podamy tudy te kaznje bože, kaž su wone w naspmnjenym katechismusu wotčicane.

Tha perwa Stuka nasseye Kſijszvansſkeye wužby, ſtu the dſſassess bosse kaſin.

Tha perwa bosſa kaſin.

Tij nederbiſſ ſchednych Pſijsbegou m....*)

pſetto aſſ ya ſeni ſahm then ſenijſſ t...

Bog.

Tha Druga.

Tij nederbiſſ bosſego Mijna na

douwegych Wuſt̄ brass.

Tha Dſſessa.

Tij derbiſſ then ſchwyt̄ Szeen ſchwytſiſſ.

Tha Stworta.

Tij derbiſſ twohogo Nahna, a twohu
Mäſſ, weſſiſſiſſiſſ miss, aſſ fe ſſiſſ debre puſſo,
a iadno dlyke Šywene ſchmeyoſſ Nad-
ſemj.

*) woznamjenja, zo je w Ponichowym exemplarje na tutym měsće kruch papjery wottorhnjeny.

Tha Pyta.

Tij nederbiß mordowass.

Tha Sjosta.

Tij nederbiß Wijrrowansta lamaß,
abo Nekassaynsta gnass.

Tha Sodma.

Tij nederbiß kṣadnusſi.

Tha Wojsma.

Tij nederbiß fälschnego Schnanka da-
wass, napjessywo twojeniu Blijſſemu.

Tha Dſewetta.

Tij nederbiß posſedass, twehego Blij-
ſego Wehſſe.

Tha Dſſeffeta, *wirſſe*.

Tij nederbiß posſedass, twehege Blij-
ſego Szomy, Knechta, Souky, Škuttu,
.... yego yo.

... ito aſſ taſ ſeho Bog ten Knijſſ wot-
... aſſnu ſchydnych. Ja then Knijſſ twoj
Bog, ſohn yaden ſurrewý Bog, teniſſ uathymy,
ak moje kassny neſſarsſe, then Grych tijch
Stareyſſych ſtrefſiſhut, aſſ dottogo dſeffego, a
ſtvoortego Narodu, thijm paſ, ak mno lubunu,
a moje kassny ſarsſe, zijnu ha dobreſtu, do-
wele Tausint Narodou.

Štož nětko hiſće žiwjjenje Mag. Albina Mollera na-
stupa, dha je nam z teho sameho jenož malo znate. Wòn
narodži so, kaž so to z jeho samsnych słowow w jenym
jeho druhich pismow wuličić da, w lěće 1542, a běše
1626 hiſće žiwy. Jeho narodna wjes bě najskerje Trupe

pola Lubnjowa, dokelž so wòn we wšitkich swojich pismach „Straupicensis“ mjenuje, a dokelž wòn we swojich spěwarskich zjawnje „Straupicensis“ a „Päster dajselbst“ jako něšto dwojake rozdžela. Teho dla je tež Trupe we destinata litt. et fragm. lus. p. VIII. str. 808 jeho narodna wjes mjenowany. Z jeho pòzdníšeho žiwjenja wěmy z runje pomjenowanego žòrla jenož to, zo je wòn přez 40 lét we swojej narodnej wsy, we Trupeu pola Lubnjowa, duchomny byl a so tudy tež wosebje z astronomiju zabawié pytał. To spòznawamy tež z jeho podpisma, kiž je wòn we swojim serbskim katechismusu pod swoje mjeno podpisał. W tym samym mjenuje so wòn mjenujcy sam „pastorem et astronomum Lusatiae inferioris“. A tak mjenuje so wòn tež w druhich pismach. Jeho serbske knihy njejsu mjenujcy te jeničke, kotrež je wòn wudał, ale wòn je tež w němskéj ryči pisał. Znata je nam wot njeho jena cyrkwina protyka, kotruž wòn sam wěčne trajacu mjenuje, a w kotrejž je wòn calculum hač do lěta 1648 wuwjedl. Tutu protyku je wòn tež w lěće 1574 čišćeć dał a je tu samu, kaž swoje spěwarske, tehdomnišemu krajnemu hetmanej knjezej Jarosławej z Kolowrata poswjećił. W prjedyryči k swojim spěwarskim praji wòn wot tuteje protyki: „id habe ein Ewigwerenden Kirchen Calendar gestellet, dies ist, wie man sich in die Jahrzeiten richten möge, mit gründlicher erfindunge des Sontags Buchstabes, vnd der zeit zwisichen dem H. Christage vnd Fastnacht, vnd vergleichen.“ Kaž so zda, je Moller swojich astronomiskich a mathematiskich wědomnosćow dla we swojim času slawny muž byl; k najmjeňšemu praja wot njeho horkach pomjenowane destinata, zo je wòn w Delnej Łužicy po reformacii přeni byl, kiž je so na mathematiku połožil, zo su jeho teho dla tež jeho znać i jenož „Sternkukarja“ mjenowali, a zo su wysocy tak derje, kaž

tež nizey ze spodžiwanjom na njeho hladali. A dale rěka na tym samym měsće wot njeho tež, zo je wón jara džiwny a móhk rjec muž po swojej samsnej hlowje był, a zo je jeho teho dla tež někotryžkuliž hidžił. Z jeho spěwarskich a z teho, štož je wón k tym samym přispomnił, njeda pak so to dopokazać; wjele bóle słuša jemu ta česc, zo je wón prěni był, kiz je potrěbnosć a duchomnu nuzu swojeho serbskeho luda spóznać a tej samej po swojej zamóžnosći wotpomhać pytał a teho dla tež prěnje serbske knihi čišćeć dał.

Wobzorostrony

wot

Handrija Dučmana.

Zo maja Serbja tež samostatny pohlad na přirodu, mōžemy ze wšelakich wosebitych pomjenowanjow sudžić, kotrež njejsu přełožk z někajkeje cuzeje rycē. Rozdžél a wšelakosé we pomjenowanju ma rozdžél we napohledze za zaklad. Tuto naděndžemy tež we mjenach „njebjostronow“ abo „wobzorostronow“. We sćehowacym chcu to same po spróstym wašnju rozklasé.

Pomjenowanja za wobzorostrony su: ranjo, wječor, połdnjo, połnoc; a srjedziny mjez tutymi jednotliwymi: dołhe a krótke ranjo, dołhi a krótki wječor.

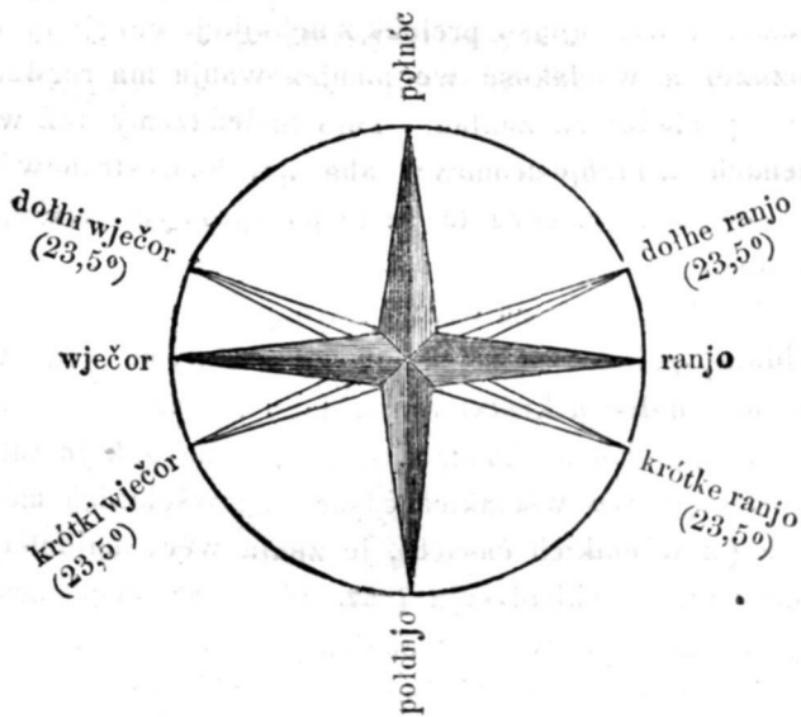
Hdžež slónco skhadža, je ranjo; zo pak je tuto skhadženje we wšelakich časach na wšelakich městach (a wšelakich časach), je znata wěc; najdalšej kóncaj tuteho skhadženja (22. julia a 22. decembra (staj 47 gradow wot so zdalenej; 21. septembra a 21. měrca skhadža slónčko we srjedziznje tuteho skhadženskeho wobłuka (23,5 gradow wot kóncow), a tuto městno je ranjo; wone městno, hdžež 22. julia skhadža (23,5 gradow k połnocy), je „dołhe ranjo“, a wone, hdžež je 22. decembra (23,5 gradow k połdnju), je „krótke ranjo.“

Na podobne wašnje, kaž ze skhadženjom, ma so ze khowanjom slónčka. Hdžež so 21. septembra a 21. měrca khowa, mamy wječor; hdžež so 22. julia

khowa ($23,5^{\circ}$ k połnocy), mamy „dołhi wječor“, a hdžež so 22. decembra khowa ($23,5^{\circ}$ k poldnju), mamy „krótki wječor“.

Polojca połwobłuka mjez ranjom a wječoram k kotrejž so słónčko při wotebjjeranju nadwobzorskeho puća přikhiluje, mjenuje so „połdnjo“, a wopjećica teho na drugim połwobłuku mjenuje so „polnóc“.

Po tajkim bychu so wobzorostrony takle podałe:



W tutym wobrazu woznamjenjuja mjena pobočnych wobzorostronow (krótkie a dolhe ranjo, krótki a dołhi wječor) po dotalnym wukładze zdalenosć $23,5$ gradow wot hłowneje wobzorostrony (ranja abo wječora), a $66,5$ gradow wot połdnja a połnocy.

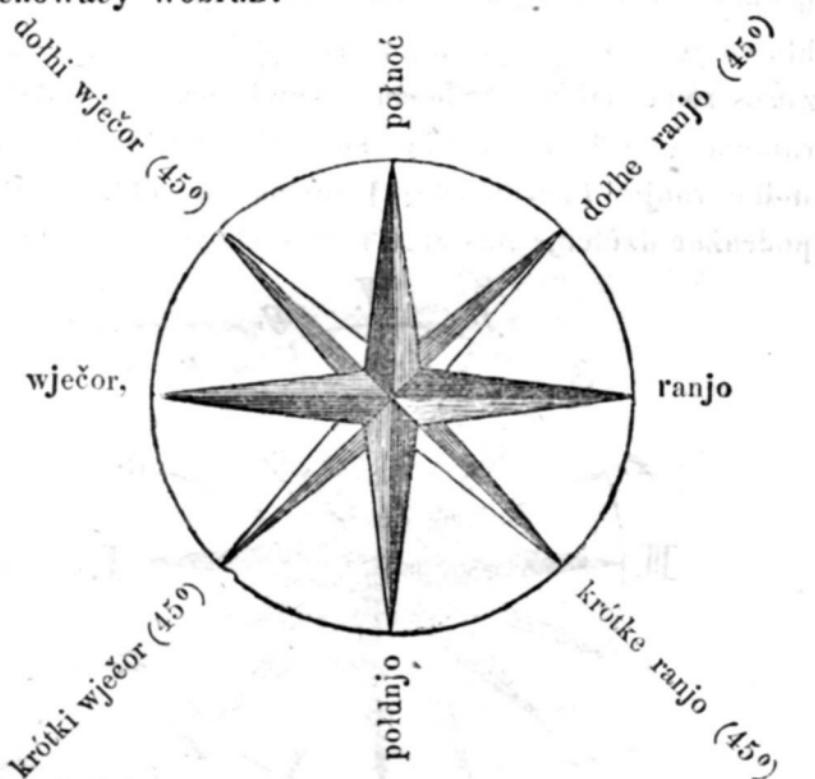
Tuta zdalenosć je nimale tajka, kajkuž přez dželenje pobočnych wobzorostronow do podrožnych dostanjemy, kiž su wo $22,5^{\circ}$ wot hłowneje a po-

bočneje zdalene. Dołhe ranjo dyrbjało ostnordost woznamjenjeć, krótke ranjo ostsüdost, dołhi wječor westnordwest, krótki wječor westsüdweszt. Tola lud nima tuto podružne rozdżelenje a je kóždu wobzorostronu jenož na połocu dżelił.

Pobočne wobzorostrony leža po prawym na srjedžnišću mjez dwemaj hłownymaj, 45 gradow wot wobeju zdalene.

Lud njeje na tutón rozdžél ($21,5^{\circ}$) džiwał, a po přesunjenju tuthy gradow wone srjedžne městno tak pomjenował, kaž budziše słonco we swoim času we nim skhadžało; tuto pomjenowanje (krótke ranjo) běše tola bližše, hač ranjo abo połdnjo.

Po tutym přenjesenju (přesunjenju) dóstanjemy scéhowacy wobraz:



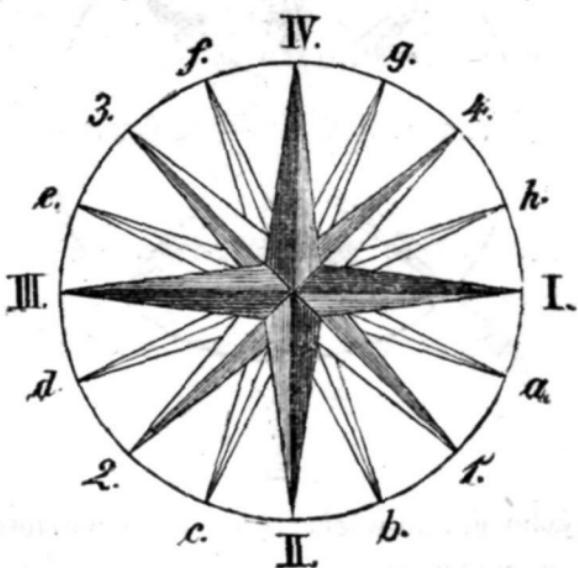
Ale čoho dla bu wječorej a ranju k woznamjenjenju pobočnych wobzorostronow mjenio „krótki, dołhi“

přidate? Wšitke mi znate ryče zestajuja tne mjena, na př. Čechojo rjeknu: severozápad, Nordwest; severovýchod, Nordost; jihozápad, Südwest, jihovýchod, Südost.

Dolhe bu ranjo abo wječor po mojim zdaeu mjenowaný, dokelž bě čas skhadženja abo khowanja dalo ko wot połdnja, po tajkim hač k ranju abo k wječoru dołhi pué (z přenjesenjom časa na městnosé). Po runym wašnju je slóneny pué wot krótkeho ranja k połdnju a wot sem hač k krótkemu wječorej krótki.

Na tuto wašnje sym sebi pomjenowanja wobzorostronow našich Serbow, kotrež su wot pomjenowanjow druhich ryčow rozdžélnie, wuložili.

Dalše rozdželenja, kotrež pak so w ludu njenamakaja, móhle so pomjenować, hdyž so pobočnej wobzorostronje přidawnik (adjektiv) bližšeje hłowneje strony přistaji, na př. podružna wobzorostrona mjez połnocu (sewjerom) a dołhim ranjom (nordost) móhla so połnócene (sewjerne) dołhe ranjo (nordnordost) mjenować atd. — Přez podružne dželenje nastanje nam scéhowacy wobraz:



Pomjenowanja wšitkich wobzorostronow maja so po tajkim takle :

A. h ł o w n e wobzorostrony :

- I. ranjo (ost, morgen), *wópho*
- II. połdnjо, juh (súd, mittag), *wópho*
- III. wječor (west, abend), *wópho*
- IV. połnóc, sewjer (nord, mitternacht).

B. p o b o č n e wobzorostrony :

1. krótke ranjo (südost),
2. krótki wječor (südwest),
3. dołhi wječor (nordwest),
4. dołhe ranjo (nordost).

C. p o d r u ż n e wobzorostrony :

- a. rańše krótke ranjo (ost - südost),
- b. južne krótke ranjo (süd - südost),
- c. južny krótki wječor (süd - südwest),
- d. wječorny krótki wječor (west - südwest),
- e. wječorny dołhi wječor (west - nordwest),
- f. połnócny dołhi wječor (nord - nordwest),
- g. połnócne dołhe ranjo (nord - nordost),
- h. rańše dolhe ranjo (ost - nordost).



ce nijest zanotkowadlo dleto w zjawiščju z
češkimi knjigami, kajtak v češkem jeziku
vseh tistih časow ne viden je.

Wuéahi z maćičnych protokollow

wot započatka lěta 1857 hač do jutrow 1858.

1.) Zhromadzizna wubjerka 26. měrca 1857. Na pře-
prošenje k. předsydy Rychtarja běchu so sčehowaey knježa
pl. t. zhromadzili: kanownik Buk, farař Kućank, kandidat
Mróz, knihikupe Smoleř, diakonus Trautmann, vicedirektař
Wanak a aktuar Wehla. Najprjedy postaji so džeński
porjad za přichodnu powšitkomu zhromadziznu srjedu po
intrach. Po tym staji so namjet, zo by so na serbskich
knjezow duchomnych a wučerjow pismo připόslało, w kotrymž
bychu či sami prošení byli so wo nutřwjedženje a trjebanje
serbskich bibliskich stawiznow a šulskej spěwov, wot maćicy
wudatych prócować. K. Smoleř wza wuwjedženje tu-
teho za dobreho spónateho namjeta na so. Na to postaji
so płaćizna za serbske šulske spěwy, kotrež su wot k. Pje-
karja zestajane. Tež přepoda so wot k. aktuara Wehle
nowy rukopis pod napisom: „Virginia. Wobraz ze žiwje-
nia a ze stawiznow starych Romskich.“

2.) Hłowna a powšitkomna zhromadzizna Maćicy serbskeje 15. ha perleje 1857. Po přeaprošenju
ze strony maćičneho wubjerka běše so khětra črjóda maćičnych sobustawow we złotej krónje w Budyšinje zešla.
Po powitanju přítomnych dawaše městopředsyda, k. vicedirektař Wanak, rozprawu wo džělawosći towařstwa w zań-

dženym lěée. Nimo časopisa a protyki běstej tutej knižey wuštej: „Woſebnē Dar za Rjeſcjanow wudaté wot A. M. M. Buſa, Can. ha Dir. tačhantſt. Wutjerie w Buděſchiū“ a „Spjewy ſa ſerbske ſchulje, ſhromadžene wot K. E. Pekarja, kantora pſchi michałſkej zyrkwi w Buděſchiū“. Hewak čišćachu so tež z nowa wustawki towarstwa maćiey serbskeje a džesačlětny zapis maćičnych sobustawow. K dalíšemu wudawanju knihi běstaj tu dwaj rukopisaj, Rjeſhijne cjahi wot njemjenowanego spisarja, a Virginia, wobras ſe žiwenja starých Rjeſcjanow wot aktuara Wehle. — Dale wułožowaše k. Smoleř, zo je so pjate listno serbskoněmskeho słownika doćiščalo, a zo je wubjerk wobzanknył, tute pjeć listnow jako prěnju połojen prěnjeho zešiwka rozpóslaé. K. diakonus Trautmann staji namjet, zo by so maćičnym sobustawam cyły słownik darmo dał, Štož-tež zhromadžizna po krótkim jednanju za dobre spózna. W nastupanju tuteho słownika běše hižon předy k. vice dir. Wanak na to spomnił, zo je sebi tež k. vikar Hornig při zarjadowanju a přihotowanju rukopisnego materiala jara wulku prócu brał, za čož bu temu samemu po namjeće k. městopředsydy wot zhromadžizny sława wujesena. — Na to dawaše k. kantor Pjekar rozprawu wo tym, kak wjele knihi běše so zańdžene lěto rozpředało, a k. diakonus Trautmann wułožowaše wobstejnoscé maćičneje pokladnicę. Dale dawaše k. diakonus Trautmann rozprawu wo maćičnej knihowni a spomni při tym z wulkej džakomnosé na skněkowanje k. fararja Jenča w nastupanju zarjadowanja knihownje. Při tutej skladnosći bu z nowa na to spomnjene, zo by tola maćičny wubjerk hľadal z cuzymi maćicami a z druhimi wučenymi słowjanskimi towarstwami do wjetšeje wzajemnosé stupié. — W nastupanju protyki, kotruž cheyše k. farar Räda tež za přichodne lěto spisać, bu wobzanknjene, zo by so nowa protyka z někotrymi po-

trjebnymi wobrazami wupyšla. — Potom wułożowaše k. kantor Kirštař, kak ma so z blösnej knihu, za serbske wosady wot njeho a wot k.k. Pjekarja, Kocora a Michałka zestajanej. Knjez Dr. Pfäl dawaše dale rozprawu wo ryčespytnym, a k. farař Jenč wo starožitnostnym wotrjedže maćicy serbskeje. — Skóněnje wuzwolištaj so město sudniškeho hamtmana k. Seiferta a k. Dr. Sommerra, kotrajž běstaj z Budyšina wotčahnyloj, k. tachantski vikar Hórník a k. farař Imiš do wubjerka. — Z cyła buchu při jednanju zhromadžizay dys a dys wšelake slawy wunjesene, a to wosebje k. Seilerzej a k. Hórnikej za jejú sobuskutkowanje při wudawanju słownika, k. Pjekarzej za džělawosé při zarjadowanju maćičnych naležnoséow, k. Jenčeje za sobuwobstaranje maćičneje knihownje, k Rädze za jeho pilne pröcowanie při wudawanju protyki a maćičnemu wubjerkej za jeho džělawosé w zańdżenym lécē.

3.) Zhromadžizna wubjerka 3. septembra 1857. Přitomni běchu k. k. Rychtař, Buk, Hórník, Mráz, Pjekar, Smoleř, Wanak a Wehla. Knjez předsýda předpołoži list k. duchomněho Imiša we Woslinku, w kotrymž tón samy wozjewja, zo změje k. duchomny Seileř 16. septembra swój pjećadwacetlětny duchomnski jubjelski swjedžení, a zo by snadž přihódne bylo, hdy by so jemu wosebje jakož sobustawej maćičnego wubjerka a z cyła jakož sylnemu podpjærarjej serbskeje narodnosé wopokazmo počešowanja wot maćičnego wubjerka dostało. To bu jenohlósneje přiwzate, a bu wobzanknjene, zo by so k. duchomnemu Seilerzej česomny spěw, na přistojne wašnje čiščany a zwjazany, přez depu-taciu z wubjerka přepodał. Jakož wotposlani cheychu so tam podać k. předsýda Rychtař, k. kanownik Buk a k. knihikupe Smoleř. Dale běše wo słowniku a wo protyey ryč,

a měješe so k. duchomny Räda listownje prosyć, zo by tola prawje bórzy rukopis připóslał.

4.) Zhromadzizna wubjerka 10. decembra 1857. Na přereprošenje předsydy k. ryčnika Ryehtarja běchu so zhromadzili: k. kanowník Buk, k. vikar Hórník, k. kandidat Mróz, k. kantor Pjekař, k. knižnikupe Smoleř, k. diakonus Trautmann a k. aktuar Wehla. Najprjódey spomni k. předsyda Ryehtarja na to, zo je 300 tl., wot wysokich krajnych stawow sakskeho hornjołužiskeho markhražinstwa k wudawanju mačičnega serbskeho słownika darjenyeh, zběhnył a hnydom knihičišerzej k. Mónsy wuplaćił, tak zo je tón nětko wšo do hromady ližom 500 tl. za čiše dostał. — Dale prašeše so k. kantor Pjekař, hač ma so głosowa knižka k serbskim spěwarskim, wot k. k. Kocora, Kiršnarja, Michalka a Pjekarja po poručnosći Mačiey zradowana, čišćeć abo nie. Wubjerk wořzankny, zo by so najprjódey wysoka krajska direkcia prosyla, hač njeby chyla tak wysoku pjenježnu podpjemu mačiey spožcić, zo móhla ta sama spomnjenu głosowu knižku čišćeć dać. Přispomnjene bu tež to, zo by so z tutej naležnosću spěchowalo. Namjet, zo by so spomnjeny rukopis do privatnych rukow k wudaen a předawanju dał, njebu wot wubjerka za dobrý spóznaty a tež nie přiwzaty.

5.) Zhromadzizna wubjerka 18. měra 1858. Zhromadzili běchu so k. k. Ryehtar, Buk, Hórník, Mróz, Pjekař a Wehla. Najprjódey čitaše so list k. Smolerja, kiž nahleho skhorjenja dla přiné njemóžeše. Wažne wobzanknenja so stać njesmiedžachu, dokelž běše so jenož mało wubjernikow zešlo. Po namječeē k. předsydy Ryehtarja bu z najmjeňša džeński porjad głowneje zhromadzizny srjedu po jutrach postajeny. Jenotliwe stawy wubjerka a mačičnych sekciow maja přislusne rozprawy wo naležnosćach, jim do-

wěrjenych a jich nastupacych, wotpołožić. Też ma so tón króć nowa wólba wubjerkowych sobustawów stać.

6) Hłowna a powšitkomna zhromadźizna Maćey serbskeje 7. haperleje 1858. Přitomnych běše 30 sobustawow towařstwa. Knjez městopředsyda Wanak postrowi zhromadženych a wozjewi pódla, zo předsyda, k. advokat Rychtař, zastojnskich zadžéwkow dla přitomny byé njemóže. Na to wułożowaše k. Wanak skutkowanje wubjerk w zańdzenym lěće a spomni přede wšim tež na to, zo je wubjerk we mjenje Maćey k. duchomneho Seilerja we Łazu při jeho pjeádwacečilětnym jubileju ze swjedzeńskim spěwom počešíł. Zhromadženi pokazachu přez postanjenje, zo je so to po jich mysli stało. Dale wozjewi k Pjekar, što je Maćica w zańdzenym lěće ze rozpředaća swojich knih wuwikowała. Najlepje běše so protyka předawała, a bu teho dla spisarjej teje sameje móena sława wunjesena. Nimo protyki běchů so zańdžene lěto číšale: Křízne wójny, dwaj zešiwkaj časopisa a dalše pokročowanje słownika. Knjez diakon Trautmann rozpraji, kak z pokladniča a knihownju Maćey steji. Na zańdžene lěto běše jenož 54 sobustawow swój přinošk zaplačilo, hačrunjež móže so wot 114 wotčakować, zo zecheedža tež dałe sobustawy Maćey wostać. Na namjet k. duchomnego Jenča slubi k. Trautmann, zo chce přichodnje štvortlětne w Serbskich Nowinach wozjewić, što je swój přinošk ližom zaplačił, a pomjenowanje sobustawow jenož tehdom zamjelčeć, hdyž sebi to něchtó, wosebje při zastaých doplácenjach, požada. Wzajemnosć Maćey z druhimi towarzystwami nastupajo, běše k. Hórnik zwónliwy dopiswanje a slanje maćičnych knihow na tute towarzystwa porjadnje wobstarać. Tajke towarzystwa su, Matice česka w Prazy, Društvo serbske slōvenosti (t. j. towarzystwo serb-

skeje literatury) w Belgradze, Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften w Zhorjelu, Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde w Stettinie. Dale rozkładowaše k. vikár Hórnik naležnosće mačičneho słownika, kotryž je hač do słowa „gronię“ čišćany, při čimž bu jemu za zarjadowanje materiala a za přenju dotal wobstaranu a dale přislubjenu korrekturu zjawný džak wuprajeny. Mačične wotrjady nastupajo dawaehu k. Dr. Pfūl wo ryčespytnym, k. aktuar Wehla wo starožitnostnym, k. kandidat Wawrik wo přirodopisnym, k. farař Seileř a k. vikar Hórnik wo belletristiskim wotrjedže rozprawu; wosébje bu při tej skladnosći na serbske museum spominane. Na to bu po wšelakich namjetach a dalších rozpominanjach přez wjetšinu hłosow wóbzanknjene, zo ma komissionarf Mačicy serbskeje přichodnje wot kóždeho ze předawanja knihow wuwikowanego tolerja za swoju prócu 5 nsl. dostać, při čimž pak bu předawanje protyki zjawnje wuwzate. Po wustawkach towarzstwa dyrbješe so nětkoj k nowej wólbe wubjerka překročié. Přez acclamaciu buchu wuzwoleni: k. ryčnik Rychtar za předsydu, k. vicedirektař Wanak za městopředsydu, k. farař Kućank za I. a k. vikar Hórnik za II. sekretarja, k. diakon Trautmann za po-kładnika a knihownika, k. kantor Pjekař za kommissionarja, k. kapłan Buk za redaktora mačičneho časopisa; dalek kk. knihikupe Smoleř, kanownik Buk, kandidat Mróz a aktuar Wehla za měšánských, a kk. farař Imiš, farař Jenč, Dr. Pfūl a farař Seileř za wonkowskich wubjernikow. — Na to přendže so k wšelakim namjetam jenotliwych sobustawow. Najprjedy spominaše k. aktuar Wehla na wužitk spěvanskich swjedženjow a prašeše so, hač so te same po dlěšim zastaću zasy z nowa wotdžeržować njemohle. Knjez wučeř Kocor z Ketlic, znaty „mištyr“ serbskeho spěva, slubi

přitomnym, zo chce so za to staraé, zo bychu so tute swjedženje zasy do skutka stajile; wšitey zwjeselichu so na tutym wozjewjenju a přislubjuju. Dałe wozjewješe k. Wanak, zo su khóralne abo hlósne knižki, wot kk. Pjekarja, Rocora, Kiršnarja a Michalka z khwalobnej pröcu zestajane, wubjerkej přepodate. Runjež běše k wudaću tych samych něhdže 120 tl. trěbnych, dha bu tola čiščenje hnydom wobzanknjene w tej nadziji, zo budža so tute knižki do evangelskich cyrkwjow a wučernjow sylne předawać. Protýka ma so tež za přehodne lěto wudać, a budže teho dla k. farář Räda wot wubjerká prošeny, ju tak bórzy hač móžno k číšej přihotować. W nastupanju wudajomnych knižkow njeběchu tón króć žane rukopisy prjódko položene. Na namjet k. Mròza bu wobzanknjene, zo bychu so rozpředane Lubjenskeho předowanja „Jezus w domje pobožnych“ z nowa wotčišále, tola nic jako nowe číslo mačičneho naklada, ale jenož na předań. Po namjeće k. Buka bu tež wobzanknjene, zo maja so stare časopisy, mijenujey zešiwk 1—16, jelizo je štó na jene dobo kupi, wše hromadže za 1 tl. 10 nsl. předawać, k najmjeňšemu tak doňho, hač hiše dosé exemplarow na nakladže zbytnych wostanje. Knjez kapłan Buk dari Mačicy 60 exemplarow swojich přisłowow, wosebje ze časopisa wotčišanych, a bu wobzanknjene, zo by so exemplar za 3 nsl. předawał a tak pokladnica 6 tl. pjenjez dobyła. Po wuradženju tajkich a druhich naležnosćow wobzankny k. městopředsyda Wanak po přečitanju protokolla tule Bóh dał zbožopłódnu powšitkomu zhromadžiznu.

Redaktor.

Maćica serbska.

Wot 1. januara hač do 31. decembra 1857 su sčéhowace sobustawy „Maćicy serbskeje“ swoje přinoški do jeje pokladnicy wotedałe:

A. Sobustawy 1. rjadomnje:

1. Na lěto 1857: k. Dr. Pful, gymnasialny wučeř w Draždžanach; k. Guda, duch. w Minakale; k. Askenasy, Dr. med. a dwórski radžicel w Draždžanach; k. Kiršnař, wučeř w Bukecach; k. Wels, vikar na budyškim tachantstwje; k. Paulinus, wučeř w Protycu; k. Hrabieta, k. kapłan a progymnasialny direktař w Draždžanach; k. Buk, professař w Draždžanach; k. Bergaň, duch. we Wulkich Zdžarach; k. Mućink, wučeř we Zemicach; k. Seileř, duch. we Lazu; k. Brězan, farař w Ralbicach; k. Smoła, kapłan w Ralbicach; k. Błažik, kubleř w Ralbicach; k. Hicka, wučeř w Ralbicach; k. Bróska, duch. w Budestecach; k. Dr. Přihonsky can. cap. senior w Budyšinje; k. Pjech, can. cap. scholasticus w Budyšinje; k. Buk, can. a šulski dir. w Budyšinje; k. Wornač, can. a farař we Wotrowje; k. Wehla, aktuar w Budyšinje; k. Warko, duch. w Jabłońcu; k. Hornig, tach. vikař w Budyšinje; k. Wjelan, duch. w Slepom; k. Štule, professař w Prazy; k. Fiedleř, wučeř w Jítru; k. Imaiš, duch. we Wóslinku; k. Ponieh, kubleř we Mješicach; k. Rychtař, ryčník w Budyšinje; k. Wornař, kapłan w Ostricu; k. Kocor, wučeř w Ketlicach; k. Loca, Dr. philos. w Lipsku; k. Bulič, professař w Kasanju; k. Dučman, stud. w Prazy; k. Kral, wučeř w Oderwicę; k. Jenč, duch. w Palowje; k. Libša, póst. zastojnik w Draždžanach; knježna Obotrita z Witzleben w Kholmje; k. Nittinger, stud. w Prazy; k. Šklenař, stud. w Prazy; k. Henč, kassirař w Budyšinje; k. Nowak, kapłan w Budyšinje; k. Wawrik-Jězorka, póst. zast. w Ehennicę; k. Trutz w Paněicach; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska; k. Nowak, duch. w Klětnom; k. Goslaw, duch. w Madlowje; k. Täšnař, diak. w Koćebusu; k. Kokla, kapłan w Ostricu.

2. Na lěto 1856: k. Guda, duch. w Minakale; k. Kiršnař, wučeř w Bukecach; k. Bergaň, duch. we Wulkich Zdžarach; k. Hicka, wučeř w Ralbicach; k. Mróz, cand. duch. a wučeř w Budyšinje; k. Wanak, vicedirektař na seminarju w Budyšinje; k. Warko, duch. w Jabłońcu; k. Garbař, wučeř w Minakale; k. Rychtař, ryčník w Budyšinje; k. Wornař, kapłan w Ostricu; k. Krečmař, wučeř

w Budyšinie; k. Libša, póst. zastojnik w Draždžanach; k. Thiema, duch. w Barće; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska; k. Nowak, duch. w Klětnom; k. Mlynk, tyšerski mištyr w Zariču; k. Goslaw, duch. w Maďlowje; k. Täšnař, diak. w Koćebusu.

3. Na lěto 1855: k. Warko, duch. w Jabłońcu; k. Rychtař, ryčník w Budyšinie; k. Wornař, kapłan w Ostrieu; k. Golč, stud. duch. w Lipsku; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska; k. Nowak, duch. w Klětnom; k. Mlynk, tyšerski mištyr we Zariču; k. Täšnař, diak. w Koćebusu.

4. Na lěto 1854: k. Möhn, duch. w Bukecach; k. Warko, duch. w Jabłońcu; k. Rychtař, ryčník w Budyšinie; k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu; k. Golč, stud. duch. w Lipsku; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska; k. Nowak, duch. w Klětnom; k. Täšnař, diak. w Koćebusu; k. Trautmann, diak. w Budyšinie.

5. Na lěto 1853: k. Möhn, duch. w Bukecach; k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska.

6. Na lěto 1852: k. Cyž, vikar na tachantstwje w Budyšinie; k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska.

7. Na lěto 1851: k. Cyž, vikar na budyskim tachantstwje; k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu.

8. Na lěto 1850: k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu.

9. Na lěto 1849: k. Cyž, ryčník w Kamjeńcu.

10. Na lěto 1847: k. Bróska, duch. w Budestecach.

11. Na lěto 1858: k. Dr. Pfälz, gymn. wučeř w Draždžanach; k. Wels, vikar na tachantstwje w Budyšinie; k. Dučman, stud. w Prazy; k. Kouba, professar w Prazy; k. Patera, stud. w Prazy; k. Smola, kapłan w Ralbicach; k. Lubomirski, wjeřch ze Přeworska; k. Štule, professar w Prazy; k. Nowak, duch. w Klětnom; k. Libša, póst. zast. w Draždžanach; k. Muéink, wučeř w Zemicach; k. Kokla, kapłan w Ostrieu; k. Wawrik, cand. duch. w Budyšinie.

B. Sobustawy 2. rjadowinne:

1. Na lěto 1857: k. Buk, kubleř w Zyjiceach; k. Rostok, wučeř w Drječinie; k. Domaška, kubleř w Komorowje; k. Beyer, wučeř we Luwoćieach; k. Toman, professar w Prazy; k. Falten, khěžer na Židowje.

2. Na lěto 1856: k. Michalk, wučeř w Kotecach; k. Beyer, wučeř a Luwoćieach.

3. Na lěto 1855: k. Beyer, wučeř we Luwoćieach.

4. Na lěto 1854: k. Beyer, wučeř we Luwoćieach.

W o p ř i j e ē e.

Na hodowne blido k. fararjej H. Seilerjej P. a. B.	str. 49.
/ Přiuznosé indo-europiskich ryčow. Wot Dr. Pfula.	str. 51.
Přehlad serbskeho pismowstwa wot lěta 1855—1857.	
Spisal K. A. Jenč.	str. 63.
Najstarša serbska čiščana kniha a jeje spisář. Wo-	
pisal K. A. Jenč.	str. 70.
Wobzorostrony wot Mađrija Dućmana.	str. 83.
Wučahi z maćičnych protokollow wot redaktora . . .	88.
Maćica serbska. Přinoški w lěće 1857.	str. 95.



Wubjerk Maćicy serbskeje na lěto 1858 wuzwoleny:

Knjez ryčník Rychtař, předsyda.

Knjez vicedirektař Wanak, městopředsyda.

Knjez farař Kućank, přeni sekretař.

Knjez vikar Hórník, druhí sekretař.

Knjez diakon Trautman, pokladník a knihownik.

Knjez kantor Pjekař, kommissionař.

Knjez kaplán Buk, redaktor časopisa.

Knjez kanownik Buk, Knjez farař Imiš,

Knjez kandidat Mráz, Knjez farař Jenč,

Knjez knihikupe Smoleř, Knjez Dr. Pfúl,

Knjez aktuar Wehla Knjez farař Seiler

jakož měščansey jakož wonkowscy

wubjerkowniccy.



W o p ř i j e č e.

- Zymske wobrazy wot Handrija Seilerja . . . str. 3.
Džesać spěwów wot Handrija Seilerja. . . . str. 12.
Jan Michał Budar a jeho wotkazanje. Spisal
K. A. Jenč. str. 23.
Wustawki belletristickeho wotrjada Maćicy serbs-
skeje. str. 45.
Žiwjenjopisne liski. Zbéra M. Hórník . . . str. 47.
-

Wubjerk Maćicy Serbskeje na l. 1858:

K. ryčník Rychtař, předsyda; k. viceprezident Wanak, městopředsyda; k. farář Kućank, první sekretář; k. vikar Hórník, druhý sekretář; k. diakonus Trautmann, pokladník a knihowník; k. kantor Pjekař, komisionář; k. kaplan Buk, redaktor časopisu.

Wubjerkowniccy: a. měšťanecy: k. kanownik Buk, k. kandidat Mróz, k. knihikupe Smoler a k. aktuar Wehla; b. wonkowscy: k. farář Imiš, k. farář Jenč, k. Dr. Pfül, k. farář Seileř.

ČASOPIS
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKEJE
1858.



Redaktor

Jakub Buk.

XI. lětníka zešiwk II.

III. Zwjazk. 2.

18.



W Budyšinje.

Z nakładem Maćicy Serbskeje.